

CONTEMPORANUL

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ

REDACTORI

pentru partea literară

V. G. Morțun

—
—
—
—

pentru partea științifică

I. Nădejde

CĂPITANUL STĂNILESCU

Căpitanul Alecu Stănilescu și femeea lui Aristița ȋerau Moldoveni; ȋea ȋeră Pietreancă, fată de popă, făcuse cîte-vă clase de școala centrală, și, fără a isprăvi cursul, să îndrăgise cu Alecu care pe atuncia ȋeră ofȋeriu. In scurt țimp se măritase. Idealul Aristiței ȋeră sa-ȋ zică lumea doamnă și s'o ȋubească un militariu tînăr și frumușel. Alecu ȋi ȋeși ȋnnainte tocmai la vrîsta, cînd fetele trăese numai visînd, și ȋea ȋl îndrăgise cu inimă și cuget. Singură la părinți, alintată, din cale afară, nime nu-ȋ stătea'n potrivă. Părinții cam ȋerau pe gînduri: dă, cum s'o mărite așa tînără. De plăcut le plăcă băietul: ca militariu avea purtări bune, avea rude cu trecere și bine știea părintele c'are s'ajungă măcar colonel, de nu general. Dar tot i se șiclea inima la gîndul că militariul nu stă locului: a-zȋ ȋe aice și mîne la celălalt capăt al țerei, și cam scîrbit o ȋntrebă.

— Și vraȋ, Tiță, să te măriți, să ne lași?

— Ah! Tatică, ȋe așa de frumos, mi-ȋ așa de drag. Și parcă am să vă las?

— Vezȋ bine, un asemenea pas ȋl face omul pe toată vieța; ȋești copilă ȋncă, poate să mai așteptȋ, să te mai gîndești; dă, pe urmă să nu-ȋi pară reu și să fie prea tîrziu; să nu'mȋ faci rușinea cu divorțuri, cum obișnuese fetele de a-zȋ.

— Să mă despart de dînsul? Mi-î aşă de drag; şi îel pare atît de bun şi blind; doar numai moartea să ne despartă.

— Hei, fată, multe de acestea am auzit şi peste cîte trei luni îeră văi de traiul lor.

Aşă s'a trăgănat vre-o lună, păn ce la urmă s'au logodit şi s'au luat. Luna de mîiere a trecut, cum trec toate lunile de mîiere: lăsînd în urmă puţină lincezală, cîte-o leacă de obosală, de plictiseală. Deşi îerau tot îei, obiceiurile neschimbate de loc, dez-mîerdările şi sărutările poate încă şi mai multe, dar nu mai îeră luna de mîiere. Aristiţa tot îi îeşea înnainte la poartă ca să-l aştepte, dar geaba, ochii nu mai îerau atît de străbătători, nu-l vedeau aşă de departe. Surisul nu mai îeră aşă de vesel, gîiasul nu îera tot aşă de dulce, strinsul de mîină nu mai dădea atîtea fiori. Aristiţa se temea singură de gîndurile îei, şi adesea fugea de singurătate, mergea de-şi cătă vorbă cu sluga orî cu soldatul, doar ar mai izgoni gîndurile. Dar geaba, gîndul, vrăjmaş neadormit hojma o ispitea şi adesea se trezea gîndînd: „Ce dracul! asta să fie dragostea? Cum de nu simt fiori, cînd îl vād ca mai înnainte, atuncia credeam că sărutatul lui are să mi deie a douavîceaţă; cînd îmi îchipseam c'am să stau cu dînsul singură serî întregi, mi se părea fericirea cea mai desăvîrşită, şi acuma: mă sărută, îl sărut, dar nu simt să mi bată inima mai tare, mă plietisesc de nu merg unde-vă. Capriţioasă simţire şi îubirea! Sigur şi îel tot aşă gîndeşte; drept, se poartă ca mai înnainte, dar gîndul omului nime nu-l ştie“.

Tocmai cînd asemenea gîndiri începeau a se încuibă în inima Aristiţei se declără rezboiî. Alecu trebuie să plece.

Aristiţa îl petrecu pîină la Păşcanî. Alecu, trist şi mohorit la faţă, tot drumul îi ţinî mîina, par-că ar fi vroit să şi-o întipărească mai mult pe inimă, din cînd în cînd cîte o lacrimă lucea la coada ochiului pîină ce se usca de la sine, făcînd loc alteia. Aristiţa oftă şi îea, îl ruga să-î scrie des. Cînl a şuîerat trenul de plecare ar fi vroit îea să plîngă, dar nu putea; ar fi vroit să simtă o durere adîncă, jalnică, grozavă, dar nu putea.

Se mîngîeă, se înșelă singură, tîcluind după plac alte gînduri, zîcîndu-și: „Așă's ȧeu, mi s'a împietrit inima de scîrbă, de asta nu pot plînge, și doar mai bine-ı de-o mie de crı să plîngı: lacrimile ușurează“. Au trecut cîte-vă septămînı și mărıtatul ıı părü un vis; ȧeră la tătica și la mămuca, n'avea nicı o grijă, de cît doar să respundă luı Alecu la răvașe. Totu-și inse nu mai aveă aceea-și veselie în față; nu mai puteă visă; Ce visurı se încăpeau, cînd ȧeră mărıtată, cînd idealul necunoscut nu mai ȧeră? Privind sara stelele, gîndul hain tot mereu ıı aminteă de Alecu; ıı zuzueă mereu în urechı: „poate-ı prins, poate ıı mort orı rînit“. Și încet șopteă: „Parcă văd c'am să remın vădană și nicı n'am încă 17 anı“. De aice alte gînduri se înlănțueau; se vedeă în doliü, căınată de unul și de altul. Și dacă n'ar fi pus capăt gîndurilor și nu ı-ar fi fost silă și frică de altele multe ce stăteau gata să năvălească în roıuri puteau s'o poarte departe, departe de tot.

Dar orı gîndești orı nu gîndești, vremea, apă nesecată, ıși urmează mersul și tot curge, curge, cu acela-și mers cumpătat și măsurat, fericirile orı nefericirile noastre n'o opresc, nicı n'o grăbesc o clipă. Trecü și vremea cît fusese Alecu în războiü, se făcü pace și ȧel se'nturnă mai slab, mai îmbătrînit. Se dusesese locotenent și se'nturnă căpitan; asta măguli nespus ambițiea Aristiței; n'or s'o mai clevească tovarășele, c'a luat'o un bġet locotenent; acuma ȧe căpităneasă.

Alecu aveă concediu, dar ȧeră mutat în București, nu îndrăzneă inse să ı spuġe, se temeă să n'o supere. O ȧubeă tot așă de mult, de cît războiul ıı cam schimbasesc: ȧeră mai tăcut, mai trist. Și la dreptul să trăești atġtea luni tot cu teama de moarte, să auzı glonțurile vġiindu-ți la urechı și necurmatele bubuiturı de tunurı să te cutremure din creștet pġnă'n tălpı, să vezi miı de morți și de rġniți, să-ți vezi tovarășı cum pġer în clipă, să morı de mila soldaților ce stau cu zilele nemġnceați și nebăuți, să ı vezi cum n'au răgaz să-și scuture cġubotele de vġermiı de cadavre, și cum pe sermanı ıı mġnceau și-ı rodau de viı,—sġnt lucrurı ce nu le poate povesti limba omenească. Să daı ordine de asalt, să pășești

peste cei morți, fără a le arunca măcar o privire. Și să nu te oprească nici gemetele nici oftările celor căzuți, și numai glonții dușmani să te înțelinească locului și să te mai întornă tot cum te-ai dus ȳe gren, poate chiar peste puțină.

Știrea plecării la București n'o întristă de loc pe Aristița, auzise că-ȳ oraș mare și se petrece bine, sînt grădinȳ, teatru, șoseă; toate o smomeau și nu o lăsau de feliu a fi tristă. Se și plictisise de oraș mic, un an aproape nu ȳeșise mai nicăieri de cît la cucoana cutare orȳ cutare! Petrecheri, primblări, pace!

S'au mutat și'n scurtă vreme, se deprinsese parcă ȳeră de acolò, ȳeșeă singură pe stradă; cutreeră magaziile pentru ca să cumpere un cot de horbotă. Serile mergeă cîte o-dată la teatru orȳ la grădină. Cîte-vă luni trăi numai ȳn vălmășagul ce aduce vȳeața unui oraș mare. Cu o curiozitate copilărească vrea să cunoască orașul de-amăruntul.

Alecii nu se împotriveau la nemic, ȳi ȳmplinea toate caprițiile; copii n'aveau, pornirea de-a-și strînge avere nu-ȳ veni nici o dată'n cap. Cînd luă leafa, ȳ-o da, ȳea schivirnisă, făcea cum vroea: o credeă și se credeă fericit.

* * *

— Iei, cum ȳi se pare colonelul, o ȳntrebă ȳntr'o zi Stănilescu, fumîndu-și țigara.

— Dă, nu-ȳ prost, mi-a făcut bunișoară impresie, tu ȳl cunoști bine, ai fost cu dînsul ȳn campanie; dar pe femeelul ai văzut'o? Ie tînră, frumușică? zise Aristița căscînd de urit.

ȳi urită, s'o fi căutat anume că tot n'o nemerea așă hîdă, Asta n'ar avea de-a face, de ȳ-ar fi fost dragă, dar a luat'o pentru avere. Are ȳncă tupetul să se laude că ȳel n'are frică de coarne?

— Ce prostii spuȳ, dar cine poate ȳubi o femeie urită? Heȳ, cît despre coarne n'ar trebui să se prindă remășag adesea femeile urite sînt mai șirete, se pricep mai bine să smomească bărbații.

— La urmă, ar avea și dreptate, colonelul ȳe grozav de mu-

ieratec, mai toată leafa o cheltuește cu berbantlicurii: nu-î bărbat frumos, dar femeile se dau în vînt după dînsul.

— Ce are de-a face? Un bărbat poate fi urit și să fie mai plăcut de cît unul frumos.

— Drept colonelul îe vesel și vorbareț, în cît nu ți se urește cu îel, în campanie cîte-o dată îeram cu toții posomoriți și triști, cum venea îel, nu îeră chip să nu rizi, atît îe de mucalit.

— Da, tu nu vorbești într'o lună cît a vorbit îel a sară într'un ceas, zise Aristița cu glas glumeț.

— Apoi, bonjour, Tiță, îeu te las, îs nouă.

Aristița nu se urni din loc, de mult nu mai aveă obiceiū de a-l petrece, îi îeră lene a face ori-ce mișcare; răzămata pe canapea, se lăsase în voiea gîndurilor; îele îi vîzoleau fără cruțare mintea. Toate vorbele colonelului le știeă de-a rostul.

— Ce bărbat placut, cît de scurtă mi-a părut vremea, cît a stat cu noi! Ce maniere plăcute are! Cum dracul să nu-ți placă așa om? Ne-a făgăduit c'are să ne viziteze. De-î voi fi plăcut cît de puțin, trebuie să vie. Zeu, nu mi-ar părea reu; tare mi se urește, atîta samănă o zi cu alta, în cît parcă nicî nu mai trece vremea! Ce ți s'ar părea să-l vezi acu-și venind? Și nicî nu-s îmbrăcată!

La gîndul că poate veni, se duse răpede la oglindă, își așeză părul, se roti puțin: îeră într'un *matineu* elegant. Gîndi să se schimbe, dar mai apoi i se părū că-î mult mai mlădioasă așa cum îe; aretă mai naltă, și stofa moale însemnă mai bine formele trupului, toate acestea le simți fără macar să le gîndească.

Albă la față, cu ochiî negri și păr castaniu, nu îeră nicî brunetă nicî smadă, dar îeră frumoasă. Mulțămită de dînsa s'apucă de'mpletit niște horbotă. De-o dată îi sări inima din loc, cine-vă bătea la ușă, îl pofți. İeră colonelul. Aristița se cam înroși, dar nu-și pîerdū cumpătul.

— Scuzați, d-le colonel, nicî m'așteptam să ne faceți atîta onoare. Cît îmi pare de reu, Alecu nu-î a casă, dar poate să vie de mai îngăduiți.

— Nu face nemic, cu Stănilescu mă întâlnește zilnic, pe D-V. vă zăresc rar.

— Vă mulțămesc, că-mi dați atîta atenție.

— Nu-î pentru ce, doamnă, n'am făcut de cît o faptă egoistă, zise colonelul privind'o galeș. Deși nu-s așa de tînăr, dar îmi place să fac vizite numai la cucoane frumoase; destul că-s urît îeu, cel puțin să-mi îndulcească ochiul de frumuseța altora.

— A-zî ați făcut o excepție.

— Ba de loc, să mă iertați; dar nu credeți singură ceea ce spuneți, zise colonelul apropiindu-se cu scaunul de canapeaua pe care ședeă Aristița; îeu n'am văzut o singură femeie, fie îea cît de urită, care să nu se socoată frumoasă. Aceasta îe instinctiv la femeie.

— Rele idei aveți de noi.

— De feliu, doamnă, nu le învinuesc de ună oră ce la femeie s'a căutat numai frumuseța, ca la bărbat vitejia. Cum voiți ca fie-care să nu-și atribuie aceste însușiri?

— Toate regulile au excepții, dați-mi voie ca îeu să mă cred așa cum sînt, nici urită, nici frumoasă,—mijlocie.

— Prea multă modestie, doamnă. Căpitanul de mult a plecat? Bine că v'am găsit a casă; am o patimă, grozav mi-î ciudă cînd merg unde-vă și nu găsesc pe nime; de mi se 'ntimplă mai ales a-zî asta, îeram foarte măhnit, zise colonelul, privind'o îear galeș.

— Și îeu nu măi puțin.

— Di'ntre noi doi tot îeu îeram păgubașul, deși's militariu, dar ador arta; femeea frumoasă îe idealul artei.

— Se vede că și d-voastră credeți că nemic nu place femeilor măi mult și nu țin minte măi îndelung timp de cît complimentele.

— Să mă iertați, doamnă, îe lucru foarte omenesc de-a ne plăcea și a ținea minte ceea ce ne măgulește, sînt două-zeci de ani de cînd generalul m'a bătut pe umăr și mi-a zis c'am să fiu un bun militariu și veșnic țin minte.

— Deosebire că bărbații față cu femeile nu's așa de sus ca generali; față cu ofițerii, zise Aristița zimbînd ironic.

— A! nu! de loc, doamnă. Noi față cu d-voastră nu sîntem de cît niște nevrednicii robi; de cît a cui ție vina, dacă țineți poate prea mult chiar la părerea acestor nenorociți robi?

— Bre, bre, mais vous êtes en veine de compliments, a-zî.

— Ce complimente! ție curat adevărul.

— Să lăsăm, că pe calea asta n'o scoatem la capăt. Poftim, cetiți jurnale, păn' a veni Alecu. Și Aristița se ridică să meargă.

— A! Ce? Fugiți? Sint atît de fioros? M'am apropiat prea tare? Ieată că fug, văd ție că prea v'am supărat; dar așa-i: din prisosința inimei grăește gura. Dacă numai de atîta fugiți, dar cînd mi-ași destăinui sufletul!

— Ne cunoaștem de așa scurt timp că poate nu merit încă atîta încredere, zise Aristița privindul lung și cu un zimbet foarte încurajătoriu.

— Nu trebuie ani pentru ca două suflete să se înțeleagă! Zicînd asta se plecă și-i sărută mîna cu toc. Aristița remase ca țintuită în loc, nici nu cercă să-și ție mîna, de abiea șopti.

— Ce, te duci?

— Un singur da, de mi ai spune; m'ași duce, dar ași fi cel mai fericit din lume. Ce zici: să te'ntreb numai două vorbe?

Aristița roși, zmunci mîna și se apropiè de fereastă.

— Nu 'nțeleg, las pe altă dată, mi se pare că vine Alecu.

— A! Bon jour, mon cher colonel, ce faci, zise Alexandru întrînd.

— Bon jour, căpitane, uit'te, am venit să ți fac o vizită, să te văd de țiești bun gospodariu.

— Și cum v'a țieșit inspecția?

— Minunat, cine-i bun militariu, ție și gospodariu bun.

Maî vorbi de una de alta și pe urmă zise: îi târziu, m'a fi așteptînd cu dejunul, vă doresc poftă multă, trebuie să fii flămînd, căpitane, de la cazarmă păn aice ție o bucățică! Ascultă, nu-ți că-

lugări cucoana, de sară ie o serată venețiană; veniți, v'aștept la intrare.

— Al! mai ales, de ce nu? Îndemnul d-tale, mi-î o adevărată poroncă,

— Atunci, la revedere, și colonelul ieși. Tustrei ierau fericiți. Colonelul pentru că-î reușea planul,—din două căutături cunoscuse tot caracterul Tiței; dînsa ierau prea măgulită; un colonel îi făcea curte. Stănilescu gîndea și iel că tot ie bine să fii prieten cu'n colonel, cînd la o înaintare tot mai răpede pune și iel umărul.

În mintea fie-cărui se pârîndau cu totul alte gînduri.

Colonelul mergea spre casă țanțuș și pîeptos, ai fi zis că se crede după asaltul Plevnei; ierar în minte nu-î stă de cît Aristița; vorbea singur cu gîndul: „Nostimă femeiușcă, heî, m'ași mîeră ieu să nu izbutesc. Pe femeî, îndată ce le atingî coarda simțitoare, le-ai și cucerit. Bîetul căpitan are să poarte coarne; dar ce să-î fac? N'oiu fi ieu, o fi altul, și dacă se poate de ce n'ași fi ieu? Cam face o leacă de marafet d-neeî, dar lași pune remășagîsjo vād încă de două trei ori, și-î a mea.“

Aristița tăcută, ședeau pe canapea. Fără voie-î, vorbele colonelului i se înșiraî în gînd; complimentele ce-î făcuse o măguleau grozav. De mult pofta necunoscută de a avea un amant o năcăjea, ierau di'ntre acci oameni cărora necunoscutul le pare mai fericit și mai măreț de cît viața obicinuită și cunoscută. Vizita colonelului atît de neașteptată și măgulitoare îi udezlanți mintea ca prin farmec. Credința în căsnicie i se părea menită numai pentru femeile proaste și urite. A cui ie vina dacă i se urește, dacă dealul necunoscut și nelămurit nu i se împlinește? Drept vorbind, ideal nu avuse iea; atîta doar că fiind fată putea visă, putea să-și zică: „Ah! cît am să fii de fericită!“ În sfîrșit, necunoscutul i se părea măreț, fericit, chiar și în căsătorie ierau destul de fericită la început, dar simțirea i se tocî răpede și nu mai găseă acuma nici o fericire în căsnicie. Mai pre sus de toate: într'o viață avidoma și regulată n'aveă ce visă. Pe cînd acuma, ce deosebire. „Iubirea amantului, își zică iea, te face să tremuri, să ai fiori

plăcuți; câtă pază, câtă grijă, cum și în ce chip ți-ai vedeă înbitul? Pe cînd bărbatul îl vezi atît de des, îi cunoști atîta cusururile că ți-î lehamete. Ie fatal ca pe amant să-l vezi mai rar, ceea ce te face să-l iubești mai mult, pe cînd căsnicia par' că anume a fost scornită să-î facă să-și fie mai nesuferiți unul altuia“.

Din melancolică se făcuse veselă; adesea, cînd remănea pe gînduri, ochi-î scilipeau, strălucea și visurile închipte, seoglindea avidoma, în minte-î, zîmbea la unele gîndiri ce-î scăpărau prin creeri. În ziua ceea de nenumărate ori se uită'n oglindă, în dorul de-a fi îndrăgită se'ndrăgise singură de dînsa și-și zicea: „Uit-te ce oval minunat, ce sprincene arcuite, nici un cusur; chiar cînd rid, nu mi-î gura mare, toate sînt atît de potrivite. Dar trupul! Ce forme minunate! Zeu, n'are gust reu colonelul, nici nu se putea să nu mă iubească.

Până sara i se părî un an. Trimese soldatul să aducă mîncare de la birt mai de vreme. A cercat toate rochiile să vadă care-î vine mai bine!

— Cum ți se pare, Alexandre, mă prinde rochia asta?

— Mie 'mî pari frumoasă ori cu care ai fi.

— Tacî, tacî, cu tine nu poate vorbi cine-vă fără să spuî prostii. De-ai ști cît de bine te prinde cînd faci curte, n'ai mai face.

* * *

În grădină l'au întîlnit pe colonel.

— Dar tîrziu vă aretați. Sigur cuconița ie de vină. Dumnealor nici o dată nu s gata la vreme: ori cît ar fi de frumoase, tot ar voi să fie și mai, tot de-a una le remîne cite-un bold, cite-o șpelcă, ori cite-un faldur de prins: rîvna cea mai grozavă a femeii iese de a fi frumoasă, adecă de-a plăcea.

— Iean, las, las, a plăcea iese lucru omenesc și bărbații au această patimă, dar îs mai ipocriți.

— Da, de cît nu așa de mult ca femeile, nu credeți că vă fac vre-o vină pentru asta. Dar, mare îmbulzală! O să ne rătăcim, dacă vroiți, dați mî brațul.

Fîind înghezeală căpitanul remănea adesea mai în urmă,

Colonelul își urmă cu îndărăptnicie planul; ba-i strîngea mîna Aristiței cu brațul, ba-i zîmbea și-i șoptea vorbe dulci, apropiindu-se cît mai mult de dînsa. Intr'un loc unde iera desime apucă rîpede pe o alee lăturalnică, așa că Stănilescu le pîrdă urma. Iel îi tot cătă prin mulțime, căci știe că Tiței nu-i plăceau aleile lăturalnice; mai iera și cam scurt de vedere, așa că trebuia să se uite lung pîn' să-i cunoască. Iear colonelul avea teoriile lui, în asemenea chestii; anume: „de-a merge cît mai rîpede; trîgănările nu-s bune; femeilor, chîiar cînd iubesc, tot le place să le iei cam cu asalt, doar sînt strînepoate de ale Sabinelor“. Și astă teorie nu-l dăduse nicî o dată de zîmteală.

— Ne-a pîrdut paznicul, zise colonelul sîrutîndu-i rîpede mîna! *Quels gens incommodes que les maris!*

— Valeu! ce-i asta, colonele, încotrò apuci, zise Aristița cu glas molcom și alintat.

— Ce, ți-i frică, poate crezi că vreau să te fur! Cît sînteți de șirete, nicî o dată nu vrei să ziceți singurey întăiul cuvînt, orî măcar să ne dați puțin curaj, poate vă închipuiți că pe noi nu ne costă de a face cel întăiū pas? Nu-i vorbă că pînă ce nu ți-am cetit în ochi nicî nu m'am hotărit să-ți fac destăinuirea.

— Și ce-ai cetit, colonele, așa grozav, zise Aristița cu ochii scăldați în lacrimi de voluptate?

— Ce? Vrai să-ți spun ce? Tot aceea ce-ai cetit și'n ochii miei. N'avem înse vreme de pîrdut, vrai să repet numai de cît formula obișnuită? Fie: te iubesc, atîta cît limba omenească nu poate spune, un singur da îmi ajunge.

— Lucru foarte ușor, te cred dacă'mî spuî și ți răspund, da poate iubești, de vreme ce-o zici.

— Nu umblă cu tertipurî! Iubirea, dragă, nu i glumă, să mi spuî sincer de mă iubești; de trebuie să mă hrănesc oare-care nădejde orî nu? Să mă fi înșelat? De cum te-am văzut, am priceput că nu ții la Stănilescu și că nu iești fericită. Dar la vrîsta D-tale poți trăi mulțămîtă fără, să iubești cu cea mai inversunată patimă? De-ar fi fost numai atîta! Dar așa, m'am simțit rob,

Îești prea frumoasă, prea atrăgătoare. Toată fericirea mea atîrnă de la două sunete așa de scurte, dar atît de dulci, atît de scumpe mie!

— Dar, colonele, păn acuma tot credeam că glumești, ai femeie, ai copii!

— Iei și? Pentru asta n'am voie să am inemă? Insurătoarea n'am făcut'o după inema mea, ci după cerințele societăței. Nu știți oare că patima iubirei nu poate s'o înfrîngă nime? Dar oare singură nu iești măritată, și de ce'îi tremură glasul? De ce adecă vraî să ascunzi o patimă, carene poate face pe amîndoi fericiți? Ce crimă facem? Iubirea ie mai puternică de cît orî-ce, iea covîrșește toată ființa noastră, asupra iei cadă toată vina, noi nu sîntem de cît robii iei. Zicînd asta o sărută. Iea nu se feri, ci pareă se lipi și mai tare de colonel.

— Așa-î, Tiță, inimile noastre s'au înțeles?

— Da, zise încet și molcom, înse mă spariiî cînd gîndesc.

— N'avem vreme de pierdut; trebuie să prubuluim cum ne-am întîlni, cît mai curînd; de aceea, mîne prefă-te că ai migrenă, ieu am să-l chîem la club; cum îi place biliardul, are să se iei cu jocul și are să m'aștepte; cum a ieși iel, să fii în colțul stradei, o cupeă are să te-aștepte, ai s'o cunoști de pe aceea că va stă drept la colț. Să te suî! Viî? Imî dai cuvîntul?

— Știu ieu, zeu mi-î teamă ie ce-vă prea necunoscut pentru mine.

— Vezî? Atuncî ie cea mai bună dovadă că nu mă iubești; în iubire se cere și oare-care curaj, oare-care rizic, tocmăi asta ie cimentul iubirei: unde nu-î primejdie nu-î plăcere; după mine lipsa de plimejdie ie pricina de ce mai toate iubirile se sting și nu durează în căsătorie.

— Haî să l întîlnim, zise Aristița.

— Păn' ce nu mi'î fagădui, nicî nu gîndesc.

— Iei bine, pe respunderea D-tale, am să merg.

— Da, da, pe-a mea.

Nu le fu greu să-l întîlnească, Stănilescu se tot uita în toate părțile, doar i-ar zări.

— Dar bine, căpitane, ce dracul? Unde te rătăciși, crezi c'avam picioare de olac? Te căutam de-un ceas, cuconița iera nemîngîiată că te-a pierdut.

— D-voastră pe mine și ieș pe d-voastră. Ie multă lume și de-o dată v'am rătăcit.

— Nu știu cum iești, frate, în urma noastră și să ne pierzi din vedere, zise Aristița cu jumătate de glas.

— Iei dă, ieartă-l și d-ta, ierau atîtea dăduci frumușele că i-au ramas ochii ba la una, ba la alta.

— Vezi, Alexandre, ie nepoliticos, poate dl colonel n'are vreme, a trebuit să-i fac năcaz, din pricina ta am fost nevoiți să cutreerăm grădina, doar te-om găsi.

— A! cuconiță, îmi pare reu că mă credeți atît de reu crescut! A îndatori pe cine-vă, și mai ales pe d-voastră, nu-i nici o dată un năcaz. Iei! căpitane, poftim, iea-ți cucoana, de altă-dată păzește-o mai bine. He! he! he! nu de-un moșneag ca mine; de alții mai tineri.

De cum se despărți de colonel, o prinse pe Aristița o muțenie; vorbele bărbatu su îi spărgeau auzul, îi venea să-și astupe urechile, doar ar putea gîndi în tîcnă la colonel. De cîte-vă ori îi zise:

— Tac! s'ascult muzica!

Gîndind la întîlnirea ce avea să aibă un feliu de spaîmă plăcută îi zădăreă mintea. Farmecul unei iubiri oprite, pe care pău' atunci nu l cunoscuse, se dezvăleă din ce în ce mai mult, cocoloșit de închipuirile aproape bolnave ale Aristiței. Vieța de mai înainte îi părăă atît de sarbădă că se mîeră singură, cum de-a fost credincioasă bărbatu-su aproape doi ani de zile!

* * *

Ziua următoare feliu de feliu de gînduri îi treceau prin minte; o frică ascunsă îi spunea să nu meargă; dar inema, simțirea, o mînau să meargă; atîtea plăceri fantastice, atîtea planuri nedeslușite îi smomeau tot mai tare și mai tare făptura. Căută să se dezvinovățască înaintea conștiinței sale. „Cum, își zicea în sine,

femea măritată ie roabă, nu mai iese ica stăpînă pe inema sa? Dar oare cine'mi spune că iel nu mă înşală chiar în minutul ista? Orî în războiul fost'a de treabă? Nu, nu cred. Nu î va plăcea, n'am de cît să mă despart; dar să mă îngrop de vie, nu vrau. Un caprişiu ce-am avut la şapte-spre-zece anî, nu-l pot socoti o legătură pe vîeşă; nu, a-zî orî mai tîrziu tot aice ieră s'ajung; acum îmi explic uritul ce simţeam; ieră lipsa iubirei; nu, ieu nu pot trăi fără un sentiment puternic; monotoniea căsătoriei mă ucide? A cui vina? A lui că n'a ştiut să ţie veşnic aprins focul iubirei. Orî poate de aveam măcar copii, nu s'ar fi întîmplat ceea ce are să se întîmple.

Puţinele idei ce-avea de credinţa în căsnicie se iveau din cînd în cînd în minte-î pe furîş, dar nu cu atîta se putea birui o simţire ce-o stăpînea atîta de mult. Cu toate îndoielele şi luptele sufletului, tot îî părî ziua an de mare. Cum ieşi bărbatu-su, se îmbracă şi porni îute. În colţul stradei cupeaua o aşteptă. Dar omul cînd face întărea laşitate orî întăial pas pe povîrnişul crimei nu poate să nu fie laş; pe Aristiţa a prins'ô untremur nervos, mai mai îî venea să se'ntoarne; dar uşa se deschise îndată ce iea fî în dreptul cupelci; atuncî, parcă zmuncindu-se din gîndurile ce o opreau să între înlăuntru, cu paşi nesiguri, dar răpezi, se apropiè, dădu busna în lăuntru şi colonelul o prinse în braţe. Iea atuncî instinctiv voi sa să dea îndărept, dar nu mai iera-timp; cupeaua plecă răpede.

Pe la un-spre-zece Aristiţa s'a întors, s'a culcat răpede; cînd veni Alecu, o crezî adormită, atît de bine ştiî să se prefacă.

Nu vroea cu nici un preş ca iel să-î turbure amintirile plăcute. Nici urmă din slabele muştrări ce-o încercaseră ziua. Plăcerile unei iubiri oprite întunecaseră de tot glasul conştiinţei; nu avea în gînd de cît sărutările muşcătoare ale colonelului, de cît şoaptele dulci, linguşitoare şi desfrîdate ale acestuia şi toate îî sunau în suflet ca o muzică prea plăcută. Intr'una asemănă. Iubirea ce-î aretase bărbata-su de la început, de cînd o văzuse; cu dragostea colonelului, nu găseă nici o potriveală. Iubirea

blîndă și sficioasă a căpitanului nu sîmăna de loc cu iubirea îndrăzneală, chiar obraznică, poate, a colonelului; dar simțirea ieî aprinsă și bolnăvicioasă nu pricepea alt soi de iubire. Stănilescu n'o înțelesese, cum zicea chiar ie: „N'am fost unul pentru altul, ce-i de făcut? Lui îi trebuie o femeie prostuță și rece. Ieu nu puteam să-l cunosc la șapte-spre-zece ani că nu-i de mine, vina lui de nu m'a cunoscut că nu-s de dînsul. Acum a întîmple-se ce s'a întîmplă.“

* * *

A doua zi Aristița începî a jucă mai temeinic rolul femeilor cari înșală; cam mînioasă zise:

— Ieî, te-ai dus a sară cu graba și te-ai întîlnit cu zăbava, asta nu-i minciună, așa-mi faci tot dea-una!

— Nu-s vinovat, Tiță, colonelul m'a rugat să-l aștept numai de cît că are se mă roage de ce-vă. Știi cum îi așteptarea, poate vine acu și, poate acu-și, mai stăi o leacă, mai o leacă pîn ce ieată se fac un-spre-zece; în sfîrșit a venit, știi ce ieră? M'a rugat să nu fiu aspru, are un nepot dat în judecată și fac parte din consiliu, înțelegi cum ie chestiea. Puteam să nu-l aștept? Și iel la rîndul lui imi poate fi de mare folos.

— Pentru asta să stai o noapte, să mă știi bolnavă și să nu vii cît mai curînd? Las, mă rog, zi mai bine că nu te-ai putut deslipi de biliard, ardă-l focul.

— Așa, crezi că mie nu mi-a părut reu că te-am lăsat bolnavă? A-sară la club mai auzii una: colonelul, pe cît am înțeles, trăește cu femeea maiorului.

Tița se întoarce rîpede spre fereastră, făcîndu-se a căută ce-vă spre-a ascunde o roșată trădătoare ce se așternî pe față-i. Cu glas schimbat zise:

— Altă grijă nu vă bate de cît să scoateți cozi femeilor. De unde știi că nu's minciuni? Colonelul, cît ie de fanfaron, ie în stare să se laude, spuînd minciuni.

— Doar nu mi-a spus iel; vorbeau ceialalți ofițeri, și lăsară a se înțelege că trăește cu femeea unui ofițeriu; la noi is

cam puțin înșurați; și pe urmă mai toate nu's ce-vă soiū; a maiorului Țe cea mai frumoasă.

— Ce mai frumuseță, o față spălăcită, un boț cu ochi, mai știi și tu ce-î frumos!

— Ieu nu zic, dar așa aud; dar la urmă să nu te superi, rare ori o femeie găsește pe alta că-î frumoasă, tot deauna trebuie să-î scoată vre-un cusur.

— Alecule, nu mă stîrni, ce poate crezi că mă spari? Poate că-ți place, poart'o sănătos.

— Imi pare reu, n'am gîndit să te jignesc cît de puțin. Bietul maior Țe om de treabă: cum de nu pricepe, doar nu-î om prost! Ce nenorocire nemic nu Ți mai grozav de cît să fii înșelat. Ieu în locul lui, m'ași împușcă; știu că's iubit și tot adesea mă prinde un dor de moarte. Slăbiciune de nervi, urmările războiului! Și acum încă mi-au ramas fiori din frica grozavă ce-am tras într'o noapte. Întunec de-ți scăpără pe di'naintea ochilor, nici un semn în cîmp, să nu cazi în ghîara dușmanului—. Ieră după un asalt, ai noștrii să retrăseseră, Ieu cu cîi-va soldați ne rătăciserăm; unde și unde s'auzeă cîte un gemăt, mergeam în bobote împiedecîndu ne de morți; mă prinsese un tremur, de-mi clănțaneau dinții ca mărgelele; noroc de un biet soldat, a ascultat la pămînt, s'a mai uitat la cîte-va stele ce se iviseră și într'un noroc am pornit. Am scăpat, dar nervii mi s'au zdruncinat. Mi-ar mai trebui o lovitură morală și zeu ori ași nebuni ori mi-ași zbură creerii.

Aristitei, cît ținură aceste vorbe, o gălbeneală îi coperise față, fără voie: i se încrețeau sprincenele, își mușcă buzele, ar fi voit cu ori ce preț să puie capăt vorbirei, dar știea că-î de prisos, cînd Alecu povesteă despre războiū, Țeră peste puțină să-l oprească. Căința îi coperi pentru moment conștiința, dar numai ca o umbră foarte ștearsă. Căută prilej și Țeși din casă. Alecu remase fumînd, fără cea mai mică bănuială. Ieră di'ntre acei oameni cari iubind nu vād, n'aud nemic, di'ntre acei ce cred că toate femeile pot să înșele numai a lor nu!

Colonelul nu se sfea de a merge chiar la Stănilescu, potrivind vremea, cînd căpitanul lipsea de-a casă. N'avea de cine să se teamă, împrejur locneau numai străini, de ordonanță nici atîta, o singură dată i-a zis :

— Mă!

— Să trăiți, D-le colonel.

— Peștele are glas?

— Să trăiți, nu.

— Nicî tu să n'ai, înțelegi?

— Înțeles, să trăiți.

Scrisorile i le purtă un căprariu credincios colonelului și om de afaceri al căpitanului.

Aristița îera fericita nici pic de muștrare nu-î mai întunecă mintea. Cîte o dată amintindu-și de sfeală ce aveă la început rideă singur și-și zicea: — „Cît îeram de naivă, parcă în lumea asta se poate ca o femeie frumoasă, să nu-și înșele bărbatul!“ Galantomia colonelului și statornicea iubirea, îl cunoștea bine inima acestor femei și adesea zicea cătră prietenî.

— Iubirea femeilor lîncezește, se stinge chiar, pentru bărbatul care nu știe, orî nu poate, să o hrănească mereu cu bani; pentru îele dărnicia și galantomia din partea bărbatului îe cea mai mare dovadă de iubire. Vi s'a 'ntîmplat vouă să iubiți vre-o femeie și să nu vă repete de cîte-va orî pe zi: „Deții la mine, cumpără-mî cutare orî cutare lucru. Asta îe ce-vă înnăscut femeilor, fâra acest cusur n'ar fi femeî desăvârșite, un reu de care trebuie să profităm.

De asta și treceă între tovarăși de cel mai mare ștregariu, și că rar s'ar putea găsi o femeie pe care să nu o ademenească îel credeau că îel poate fură mintea chiar celor mai cinstite.

La grădină mai totdeauna Stănilescu se întîlnea cu colonelul. Femeile se uitau chiorî la Aristița, zgîrcindu-li-se inima că n'a dat pește îele așa noroc, o priveau, o cîntăreau și nu o găseau de loc frumoasă, pe cînd cusururî cîte vraî, cari îî adăugeau cîte-o coadă. Bărbații bufneau de ris glumind pe sama lui Stă-

nilescu și zavistuinđ pe colonel, gustul lor nu se potrivea de loc cu al cucoanelor, ȳei din contra o găseau frumeeă. Mulți credeau că Stănilescu știe tot.

Vara au petrecut'o bine, primblări pe nopti senine ori ĩntu-necoase, de frumuseță cārora nepăsătoriũ ȳeră colonelul: trecuse de vrĳta cĳnd noptile farmecă. Iubea noptile nu pentru că ȳerău senine ori bālăi, ci pentru că puteau aveă mai lesne ĩntilniri. Aristița pe de-o parte cihăcă pe Stănilescu de ce nu stăruie s'ajungă maior; ȳear pe de alta ĩl ocăreă pe colonel că prea-i mojiic, prea ĩși ȳea ĩndrăzneală cu dĳnsa și că ȳea n'are să-ĩ mai suferă mojiiciile: ce tot are să lehăească reu de femeĩ, ba 'ș așă ba 's așă?

— Nu n'ęteleg ce nevoie ai de ȳel, cred că meriți avansarea și ai s'o capeți, decĩ nu trebuie să-ți pese de dĳnăul.

— Nu știi cum ȳe'n armată? O vorbă bună a colonelului face mai mult de cĳt anĩ de slujbă. Ieu nu-l văd să fie obraznic, așă-ĩ ȳel glumeț; ĩn războiũ ȳeram une-orĩ așă de pĳerduți moralmente că ne veneă singuri să ne omorim. Cum veneă ȳel, nu ȳeră chip să nu rizi, uitam ce ne așteptă peste un ceas două. Mi-a făgăduit cu siguranță că pe la toamnă ĩs maior, am făgăduit și o masă ofițerilor.

* * *

Vremea, nepriponita vreme, trecea mereu cu pasu-ĩ lin și măsurat, și după vara prielică adusese ȳearna cu nopti lungi și mohorite cu viscol și ninsoare, cu zile fără soare și nopti fără stele. Dar nu gerul nicĩ crivățul pot pune stavilĩ ibovnicilor. Ziua 'n amieaza mare, cĳnd căpitanul ȳeră la cazarmă, colonelul veneă fără grijă ca la ȳel a casă. Serile, dese ori se făcea că-ĩ bolnavă și cu glas blĳnd și rugătoriũ zicea bārbatu-su.

— Alecule dragă, vezi, nu putem merge nicăĳeri, atit mi-ĩ de ĩncăpăținafă durereă, dar te rog. fă-mĩ plăcereă, du-te la club mi-ĩ jele de tine că stai mereu ĩn casă ori la cazarmă. Știu bine că-ți place biliardul, nu vrau ca din pricina mea să te lipsești de-o

plăcere; mai ales că ȋeu nu pot nici vorbi, atȋta mă doare capul de reu.

Măcar o dată pe septămȋnă trebuie s'o apuce migrena; nici nu-l țese prin cap pe Stănilescu că-ȋ prefăcătorie, de vreme ce ȋel singur suferea adesea de nervi. Sieala Aristiței și puțina muștrare de la ȋnceput se topiseră cum se topește bruma de razele soarelui și ȋn cugetu-ȋ viclean nu se mai găseă nici urmă. Pe nesimțitele și de la sine căpătă toată iscusința femeilor de tagma ȋei. Din nățingă, cihăitoare, ce ȋeră cu bărbatu-su se făcuse blȋnduță, necrititoare, nu mai cătă ca 'nnainte prilej de sfadă, ba une-orȋ ȋeră chȋar duiosă cu ȋel. Cum ȋeșeă căpitanul, colonelul ȋntră. Tița ȋn capot numai horbote ȋȋ sărea 'nnainte rizind și făcȋnd chef.

— De abȋeă l'am urnit pe bursuc la club.

— Șirete mai sȋnteșȋ, strategia lui Osman ȋe mai lesne de ȋnfruntat de cȋt șmecheria femeescă.

— N'am făcut bine? ziceă Aristița alintȋndu-se.

— A! drăguță, ȋmȋ pare reu, de-ar fi nevoie să'nșeli pe d-zeu tot n'așȋ zice că faci reu.

* * *

ȋn una din zile, cam pe la ȋnceputul lui Martie, căprariul, de care am vorbit, aveă de scris ȋn cancelaria regimentului. Căpitanul l'a trimes să-ȋ aducă niște hȋrtii pe care le uȋtase a casă. A observat că ȋeșind căprariul i-a căzut din mȋneca măntălei un răvaș. L'a ridicat, pe copertă n'aveă nici o adresă; crezȋnd că ȋ o scrisoare cătră vre-o babă, cum obȋcȋnuesc gradele inferioare l'a deschis, doar ar mai ride. Cȋnd colò ce să vadă! Slova colonelului, ochiȋ ca fulgerul o petrecură: „Tița dragă, fiȋ bolnavă, mȋne plec la o anchetă pe ueășteptate; musai trebuie să te văd, trimete-ȋȋ bursucul la club, fiȋ ghibace ca'n tot deauna, te sărut de miȋ și miȋ de ori. Al tău...“

Stănilescu galbă, bezmetec, cu o mȋnă ȋncleștată se țineă de masă, cu cealaltă tremurătoare țineă scrisoarea. ȋn cȋte-va minute atȋta o cetise că-ȋ remăsesese ȋntipărită ȋn mȋnte-ȋ, aproape fără să știe ce face luă o copertă de pe masă, căci și cealaltă

tot din cancelarie Țeră, o lipi și o aruncă. De abieă stăpîndu-și tremurul, vorbind încet ca să nu-și dea turburarea pe față, o aretă căprariului, cînd acesta se înturnă, aducînd hirtii cerute și privindu-l țintă.

— Uite, bre, ce pierduși.

Căprariul îngălbenindu-se, holbă ochii mari, o luă răpede și o puse în sin. Toate aceste întăriră și mai tare credința căpitanului. O lîncezală nervoasă, o presimțire jalnică de-o nenorocire grozavă îl cuprinse; îi Țeră frică și silă să cugete, ar fi voit să nu priceapă nimic, simțea că-î parcă pe marginea unei prăpăstii, că ne înlăturat cade, se duce, se rostogolește. Ieși din cancelarie, neștiind singur încotră merge. Mînat ca de-un vînt reu nu vedeă pe nime, nu răspundeă nici la salaturile soldaților. Cu capul cam plecat, cu ochii ratăciți, o singură cugetare îi zvîcnea mereu creierul, îi schingînea simțirea: „Mă'nșală, mă'nșală.“ Și cele mai scumpe simțiri i se dezlînau, ura și iubirea atît de neîmpăcate îl asmuțau mereu, din cînd în cînd îi treceau prin minte gîndiri fioroase; ochii încruntați s'aprindeau, scăpărau de mînie; dar ființa noastră păcătoasă nu ține mereu acela-și mers. Pe încetul o liniște molatecă, o nesimțire obositoare îi cuprindeă mintea și gîndul ademenitoriū îi șoptea: — „Poate nu-î Țea, n'am destule dovezi“. Dar cînd îndoeala s'a încuibat în mintea noastră nu un poate ie destoinic s'o scoată, dovezi pipăite adesea n'ajung. Zbuciumul îndoelei, blăstem fioros, căzuse năprasnic pe Stănilescu, și încet încet ca un necurat se furișă și i cuprindeă mintea care lesne începeă să depene idei cernite:

— Dar scrisoarea Țea a colonelului, Tița pe dînsa o chîeamă, pe urmă bursuc Țea mă poreclește; Țea Țea des bolnavă; și la club Țea mă tot mînă... , sigur nu i alta de cît Țea. Da, înșelat, ... înșelat Țeu îs, vād bine, dar prea tîrziu... Acuma înțeleg prietenia colonelului pentru mine, pricep de ce Țea îl tot clevețe: imi zvîrleă ca la un nătărău șperlă'n ochi, doar n'ași vedeă. Acuma mi se limpezește ce Țerău acele surisuri diavolești, acele căutături și elipeli viclene, pe cari Țeu le credeam nevinovate. Mușcătura

viperei nu poate învenina mai tare de cât înșelarea femeii; veninul ucide, dar înșelarea, schingiuște. A nu simți, ce dar neprețuit!

Și obosit de scîrbă căzù pe-o bancă, ȳeră tocmai în grădina Cișmegiului. Il prinse o obosală și o liniște amortită, parcă simțea cum i se clătenă creierul și ca musca înveninată de painjen suferă toate durerile, fără a se putea mișcă: ȳeră înlemnit de atîta scîrbă. Cîte o dată parcă i se părăcă că visează, ȳeră într'o stare cum ȳe omul nu bine trezit di'ntr'un vis înspăimîntătoriu; și vorbind singur își zicea.

— Poate nu-ȳ ȳea, cîte asemnări cîudate, cîte învinuirii de crime nu s'au vȳzut în lume, și tocmai tîrziu se dovedea nevinovăția! Intîmplarea face adesea lucruri de necrezut. Oh! mȳ-așî dȳ vȳeața de m'ar încredința cine-vȳ acuma că nu-ȳ ȳea; .. dar sînt atîtea lucruri netȳlmȳcite cari-mȳ cȳtrȳnesc inema, în cît vȳz bine cȳ liniște nu mȳ ȳeste datȳ sufletului mȳeu. De ce nu m'ȳ lovit ghiulelele turcești? Moartea mi-ar fi fost tȳenitȳ, știeam cȳ mȳ ȳubește! A muruȳ, ȳe de o mie de ori mȳ fericȳ de cît de a fi înșelat. Pe fețele prietenilor cetești „nȳtȳrȳu“; toȳi te rid, nime nu te plînge, și cînd turbat de durere aȳ ucide și te-aȳ ucide; ȳei, nepȳșȳtoriȳ, ȳȳi zic: „Așȳ-s nene femeile? N'aȳ parte nici mȳcar sȳ fi cȳinat“.

Pe urmȳ pocita amintire, ȳl duceȳ, ȳl purtȳ prin vremurile fericite:

— Mȳ ȳubeȳ, țineȳ atȳta la mine, cînd ne-am luat, parcȳ simt ȳeȳ ȳmbrȳșerile-ȳ fferbințȳ; pare cȳ-ȳ aud glasul cît de dulce și lacom spuneȳ cȳ „de ar trȳi o mie de anȳ, tot m'ar iubi“. Și din toate sȳ nu-mȳ remȳe de cît sarbȳda amintire, în locul iubire, desprețul înșelȳrei!

— De ce n'are omul putere sȳ 'ncremeneascȳ în loc vremea fericitȳ? Zile senine de ce nu vȳ poate omul ȳnmulȳi? Dar de așî fi cît nȳșipul mȳrei tot mȳ scurte așî pȳrȳcȳ de cît o zi de nȳcaz, de cît o zi de suferințȳ. Cu cît ni-ȳ mȳ fericitȳ vieȳța cu atȳta ȳe mȳ scurtȳ și cu cît nenorocirea ȳ mȳ mare cu atȳta mȳ lungȳ, mȳ nesfirșitȳ pare aceastȳ cale de suspine.

Și ca o strajă ce veșnic colindă acela-și drum, ast-feliu și gândirile lui Stănilescu se părîndau: cînd zbucium, furie, dorință de moarte, dorință de a-î ucide și a se ucide; cînd îndoală, liniște ba chiar clădiri ideale: i se părea că par că descopere că nu-î femeea lui și iel îi cere iertare ca un vinovat, c'a fost în stare să se îndoască de credința îei. Minteaa lui ca o cumpănă se clătenă, cînd într'o parte cînd în alta; dar tot spre înșelare bătea.

Tocă la o beserecă, Stănilescu tresări ca din somn, drept în inimă i se resfrînse ecoul monoton. Toate întîmplările zilei îi trecură prin minte, ca de fiorii se cutremură ființa. Liniștea nu-î dată sufletului zbuciumat: ca furtuna, numai o clipă ațipită și iar din nou începe mai strașnică, mai furioasă, sfarmă tot ce n'îlnește; așa năduvul doborît un minut, de o dată mai năprasnic, mai înverșunat ne ucide întreaga făptură. Stănilescu pășea încet încet ca un om pribolit și tot privea 'nnainte, parcă să descopără ce-vă; căci privirile omului nenorocit sînt fără capăt. Minele atîrnate în jos, ochii, cînd aprinși cînd stînși; greu nu l'ar fi luat cine l'ar fi observat sau drept nebun sau drept un om prea nenorocit. O idee i se învîrtea mereu prin cap:—„Nu-s deplin sigur, poate nu-î îea, trebuie să mă încredințez“.

A casă a zis că-l doare capul și ca să-î pară vremea mai scurtă voi să cetească jurnale; dar literele i se păreau lipite una de alta, ca niște dungî negre îi jucau pe di'nnainte. În odaea de alături, răsună cîntecul Tiței, și-î aminteă niște vremi fericite. Îl năpădi un plîns nervos, închise ochii, își mușcă buzele ca doar s'ar stăpîni; lacrimile curgeau șiroaie, îl dovediseră întîmplările zilei. Se gîndea... Altă dată să-l fi văzut îea bolnav, pe dată ar fi venit să-l mîngîie, să-l dezmierde și asta îl întărtă tot mai tare. „Atîta receală, atîta nepăsare!“ gîndea îel, deși purtarea asta nu îeră de îeri de a-zî, dar acum îi înțelegeă pricina. O ascultă cum tîcniță și cu poftă mîncă, și zingănitul furculiței, hîrjiitul cuțitului îi sfășiea inema. Pe încetul i se potoli plînsul; s'a liniștit, dar o liniște moartă, atît de moartă că mai se îndoea de mai trăește: în urechî îi jîuea mereu: „înșelare“.

Ceasornicul sună opt, Iel trecu în odaie, o privi pe Aristița din cap până'n picioare. Nici o dată n'o văzuse atît de cochetă și cu atîta îngrijire îmbrăcată.

— Ce faci? Ți-î mai bine? N'ar strică să ieși o leacă de aîer, îî fi lucrat toată ziua și de asta ți-î reu, nu te cruți de feliu!

— Da, merg la club, m'așteaptă unul.

— Cel puțin, spune-mi drept, să te-aștept cu ceaiul? Viî măcar la un-spre-zece orî ba?

— Așa cred, zise iel, cu jumătate de glas.

Stănilescu s'a învîrtit pe stradă și-a pus gluga'n cap. O vreme vrăjmașă, o ploae rece mărunță dar răzbătătoare îi lovea fața, din cînd în cînd vîntul șuerînd ascuțit o mîna mai cu asprime într'o parte, firea întregă părea măhnită de-o vreme atît de neîndurată. Zgribuliți și ghemuiți treceau acei pe cari nevoea orî patimile îi scoteau din casă; dar de toate se poate omul a-dăposti numai de năcazurî și scîrbe nu. Iele au cheea cetăților ferecate cît și a palatelor, precum și-a bordeielor. Stănilescu s'alătură lîngă un gang: pîndea să se încredințeze; cînd a sunat nouă i se părea că fie-care lovitură de clopot îl lovește în inimă; dar tot din cînd în cînd o nădejde neîntemeiată îl ogoeă: poate nu va veni, poate nu-î vinovată. Nu bine își isprăvi gîndul și o trăsură se opri la colț, un tremur fără sine îl apucă pe Stănilescu, ieră colonelul, a dat drumul trăsurei, și cu pași pripiti întră la căpitan, întrebînd ce-vă pe soldatul care stă la ușă.

Stănilescu simți în adevăr o discordare în tot trupul, tîmplele-î zvîneau să se rupă, urechile îi vîjneau, o furtună grozavă clocotea în creerul lui. Ura, răzbunarea, dorința 'de moarte pe toate fără să le gîndească, le simțea adînc; nu mai ieră vorbă de-o presupunere neîntemeiată; femeea pe care o iubea, îl înșelase, îl înșelă, și toate resunau: „înșelare! înșelare!“. O cruzime asemănătoare cu cea din focul de la Grivița, i s'aprinse în creeri; „sînge, sînge,“ îî răsuna'n urechi, „să-î omor“ să mă omor alta nu-mi remîne, înșelarea cere sînge“. Năprasnic se porni spre casă, gîndul înferbîntat nu depănă de cît răzbunare, ca o mașină

bojbăea arma, dar n'avea nemic la dînsul: în buimăceala chinului uitase sabia a casă.

Se'ndrumă spre cazarmă, să-și țiea un revolver. În canțelarie căprariul serica; cum îl zări, i se întunecă înaintea ochilor, năduvul, ura și desperarea zbucliră de-o dată, nu mai țeră stăpîn pe sine, ajunsese în așa hal că s'ar fi lovit singur de nu 'ntîlnea vre-un vinovat. De cîte-vă orî în drumu-î spre căzarmă gîndul îi șoptea: „Să mă omor singur, asemenea lași nu merită a fi uciși; țiear dacă o scîntee măcar de cinste măi ție în ției, apoi cea măi mare pedeapsă ție să-î las să trăească“. Văzind înse un vinova uită tot, un tremur mult măi puternic de cît cele de demineață îl cuprinse; năprasnic se năpustî asupra căprariului îi răpezi cîte-vă palme, tremurînd îngînă:—„Așteaptă Cațafă,“ trecu 'n odaea de alături, strigă doi soldați și luă sabia de la planton.

Căprariul șopti unui soldat:

— Fugî la căpitan, spune colonelului, că-î descoperit.

Stănilescu, scrișnind de ură, de răzbunare, cu ochii încruntați, începû a lovi pe căprariu cu sabia peste cap, peste spete, și de ce lovea furia-î creștea și măi mult; țipetele căprariului îl înfurieau și măi tare: „Te doare, canalie, șerpe veninos ce te-am încălzit la sin? „Ieu care te sprijineam, țieu care'îi voeam binele și tu să mă vinzi! Ce țî-am făcut, netrebnicule? Te-am suduit măcar o singură dată? Așa mi-ai răsplătit Iudă vînzătoare?“ Căprariul buimăcit de loviturî căzû jos, căpitanul îi măi dede cîte-vă, dar cu atîta furie în cît bătutul nu măi putea nici geme, leșină. Stănilescu trezit ca din somn, îl privi lung, oftă și chîemă niște soldați să-l ridice. Se răpezi, luă un revolver, cu singurul gînd să-îucidă și să seucidă. A casă nu găsi pe nime, deschis și pustiû.

— Măi bine așa, îngînă singur și vîri țeviea în gură; dar de o dată i se năzări că miî de glasurî îi strigă răzbunare.

— Nu! Am să-î împușc!

Uîmit nu măi știea ce face, în cotro s'apuce și crierul în ferbințală îi oglindea și măi bine trecutul, îi aretă chiar timpul

de cînd începuse a-l înșelă. O învălmășală neîhchipuită îi iera în cap; de la nenorocirea în care iera de o dată i ce părea că-i în primejdiile prin cari trecuse în rezboi, în unele momente i se întunecau vederile, îi hueau urechile și parcă auzea bnbutul tunurilor și singur fără sine strigă: „Ce fac? Unde's? Simt că-mi ponesc crierii!“ Fără nici un gînd hotărit, mînat de ideea răzbunărei, porni de a casă și pasul îl duse ier în grădină unde fusese ziua. Acum gîndirile nu mai năvăleau în stoluri, o negură deasă se așternuse pe cugetarea-i obosită de atîtea trude și remase amorțit, numai din cînd în cînd ca din somn strigă: „am să-i împușc“. Nici vîntul rece brumatec nici bura de ploaie ce dădă despre ziua nu fură în stare să trească în iel măcar o scînteie de voință; căzuse în așa stare, că de-ar fi voit, tot nu iera în stare să se urnească, întocmai cum iese omul într'un vis reu; vrea să fugă, dar nu poate. Ziua mare îl găsi înfipt pe bancă; răstimpuri îl apucă furia răzbunărei, gîndul se-i găsască, să-i ucidă îi dădă putere să plece,

* * *

Caprariul muri chiar a doua zi din pricina bătăiei; Stăni-lescu fii dat în judecată și închis. Nimene nu iera în stare să judece starea lui sufletească, Moartea soldatului, darea în judecată iera nouă lovituri pentru crieru-i hrentuit. Nenorocitul, zile întregi nu mîncă nici nu nu bea, stătea ceasuri cu capul plecat cu ochii țintinți în pămînt. Liniștea urmase furiei, dar acea liniște în care puterile sufletesti sînt sleite, cînd omul n'are cunoștință de ființa lui, cînd trăește, dar nu iese viu. Iera atîta prăpastie între năzuințele ce avusese și 'ntre faptele întîmplate, iera atît de fără fund, în cît mintea lui nu mai iera în stare să cugete să le puie față'n față. După atîta încordare trebuie să fie stinsă în iel ori-ce vieață sufletască.

Rece și nepăsătoriu, în fața judecătoarei n'a cătat să se apere, a mărturisit singur:

— Da; l'am bătut nu ca să-l ucid, dar, ca să mă răzbun.

L'a apărat un ofițeriu din oficiu, a pus chestia nerespun-

derei personale, a vorbit de starea patologică în care se afla învinuțitul, poate oare-cari suferinți morale etc. etc. ca și cum n'ar fi știut cu toții chestia de-a fir a păr. Nesimțitoriul a primit hotărîrea c'are să fie deștat și lipsit de drepturile ce le cîștigase; suferise atîta în cît ast-feliu de nenorociri nu-i mai trezea simțirea amorțită.

Stănilescu galbăn istovit cu barba mare și neîngrijită, cu ochii stinși cu vederile la nesfîrșit stătea 'n front: în sunetul muziceii un ofițeriu veni să-i zmulgă galoanele.

— Iești nevrednic să le porți. La aceste cuvinte Alexandru tresări, se uită înprejur cu ochii rătăciți și furioși; părul i se ridică vulvoi: zărise pe colonel:

— Să-l împușc, dați-mi să-l împușc, zise răpezindu-se și înșfăcîndu-l de piept.

Nu bine ieșit din închisoare, l'au vîrit într'o casă de sănătate. Furia nu l'a ținut mult, liniștea i-a învălit iear mintea. Toată nenorocirea căzû asupra maică-sa, iea 'l dăduse lumei om; și-l luă să-l ție neom. Nu făcea nimăruî nicî bine, nicî reu, cutreeră ulișile, zicînd orî-cuî îl întîlnea: „Hristos s'a înnalțat“.

Adormise în iel pe veci, ura și iubirea; își îngropase de viu trecutul și amintiri nu-i mai turburau creerul mort.

* * *

Ieră o zi de vară, căldura obositoare împietrise tot. Nicî o mișcare nicî o boare nu adiea, copacii cu frunzile nemișcate păreau de aramă, vărsați. Liniștea morței domnea pretutindenî; ulișile pustii, rari ierău îndrăzneții cari cutezau să se arete razelor arzătoare ale soarelui. Și se se părea că iești în orașul împietrit. Într'o ast-feliu de zi te-ai fi minunat cu ce rebdare un podariu roșcovan, nalt, cu plete lungi, cu barba mare, cu fața-i istovită și trecută, îmbrăcat țerănește și încins cu brîu roș, cără cu hîrlețul di'utr'o movilă de gunoiu aruncat di'utr'un grajdii boeresc. Cu o nepăsare nespusă cără și tot așeză gunoiul binisor în căruță; nicî un semn de osteneală orî de nemulțămire nu se ivea pe față-i. Nu zăbavă, vine și alt podariu, și cum vede movila începe a șueră și-a ocări.

— Bre! Bre, or să te puie și la grijit grajdurile, pe semne serjenții is chiorii orî le ung ochii și noi muncim de ne rupem în coș. Să-ți ajut și Ieu, cucoane Alecule.

Omul nostru nu respunde nemic, ei tot mai aprig cără.

— Ce zici cucoane Alecuțule, să-ți ajut că mult ne mai miluești, numai D-zeu să-ți ajute cele ce dorești.

-- Ba nu, las, moșicile, îl car Ieu; las, pentru păcatele mele, zise Iel liniștit.

— Donmne, cucoane Alecule, cum nu te lași de munca asta; dă nu-î de onorul D-tale.

— Hei! las, așa-î bine: să-mi răsplătesc păcatele, aici pe pămînt.

— Batîr, de ce nu năimești un om, paralele tot le împarți toate.

— Hei, dar cu păcatele mele cum rămîne? Munca și rugăciunea izbăvesc păcatele omului.

— Dar vezi, lumea clevetește, cînd vede un boieriu muncind muncă proastă. Dă, asta nu-î dat boierilor,

— Lumea nu merită nici atîta. (Și stupi cu despret). Să-mi cîștig ȳertarea păcatelor și vîeața viitoare și atunci vom zice cu toți cei pocăiți: „Hristos s'a înălțat!“

În halul ista ajunsese Stănilescu. Pușini îl cunoșteau și mai puțin îl căinau!

Moarte ȳerau în Iel orî-ce patimi, orî-ce suferinți omenești. Din furtunile vieței scăpase viu cutrupul, darmort cu mintea. Și Iel, jertfa, se credeă călău. Poate că moartea căprariului i-a remas neștearsă căință, de vreme ce singura lui grijă ȳeră ȳertarea păcatelor: „să-și muncească trupul în trudă și suferință și pentru asta în sudoarea feței să-și câștige banul și pușinul cîștig să-l împartă cu ce ȳnevoieși. Ieată idealul lui. Nu, Stănilescu nu mai suferea, de și sudoarea ca bobii ȳ acopereă față, dar Iel nu simțea: suferințele sufletești uciseseră pe cele trupești. Și privirea-ȳ stinsă arată nesimțirea sufletească: suferise atîta în vremea lui în cît coardele simțirei se rupseseră în bucăți și privindul gîndul ȳ ingîna: „De-

șertăciune, deșertăciune sînt valurile lumei." Ce-a fost și ce iese? Iată la ce-î mînită făptura noastră, cînd soarta haină ne obijduște, cînd suferințele sînt mai pre sus de cît le poate ridica mintea noastră. Din ființă eugetătoare cu năzuinți înalte, ajungem aproape nimic, cădem așa de jos că nime nu ne mai poate ridica. Da, în tot deauna trebuie să ne temem de o nenorocire mai mare de cît moartea; da, iese grozav a pierde mintea, a fi mort, fiind încă viu.

Cît despre Aristița a mai avut multe și multe aventuri, tot tînără, tot frumoasă și nepăsătoare. Se înșelase Alexandru crezînd că nenorocirile și moartea lui o vor face să sufără. Mai tîrziu se mărită cu un moșneag, un protector cum zicea iesa, ducînd tot mai departe viața ce'ncepuse. Pierdută în vârtejul capitalei, nu iese nicî cea di'ntăiu nicî cea de pe urmă.

Mierla și sturzu

**Cântec popular din jud. Ilfov.*

Verde ș'o lalea
Sturzu și mierla,
Două păsărele
Pe două smicele
Mult sînt frumușele
Se ceartă între iele
„-- Merliță, merliță,
„Pasăre pestriță,
„Pestriță și sură,
„Farfara de gură,
„La gușă plăviță
„Mi-ai tost draguliță
„Ieu te-am învățat,
„Furiș
„Și fățis
„Cuibul să nu-ți faci
„'N margene de drum,
„'N cracă de-alun,
„Cărăuși or trece,
„Cărăuși domnești,
„Merg la București.

„Iei ori dejugă,
 „Și iei or tăia.
 „Restee, bulfee ;
 „Peste cuib ții-or da,
 „Cuib ții-or dărăma,
 „Puî ții-o remănea
 „Puii golășei
 „Goî ca vai deiei“
 Mierla ce-mî grăea
 Bat'o pusticia :

„— Sturzule

„Pustiule

„Ce-oî să mă fac ieu

„De urîtu teu ?

„M'oi face-o fintănă,

„Cu apă puțină,

„Puțină și bună“

Sturzul ce-mî grăea :

„— Ieu m'oi făcea

„Un unchiaș bătrân,

„Călător pe drum,

„Și m'oi apleca,

„Ți-oî bea apăsoară,

„Și te-oî săruta,

„Măcar de-aî crăpa.“

Mierla ce'mî grăea,

Bat'o pusticia :

„— Sturzule

„Pustiule

„Ce-oî să mă fac ieu

„De urîtu teu ?

„O cracă d'alun

„N margine de drum.“

Sturzul ce'mî grăea :

„— Ieu vînt m'oî făcea
„Și te voî rupea,
„Sus te-oî ardica,
„Și te-oî saruta
„Macar d'aî crăpa.“

1887 Ianuarie 2.

PR. ST. STOICESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

POESIILE POPULARE COLECȚIA ALECSANDRI

sau cum trebuie culese și publicate cânticele populare

STUDIU CRITIC

(urmare)

VI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și-a croit versuri pentru a putea face note.

XVIII (XXI)

V (228).

* * *

Cânticul plugarului

Ardă-te focul pământ,
Și te-ar bate Domnul sfânt,
Că tu-mi ești dușman cumplit,
Ce-am sămănat n'au ieșit!
Sămănat-am busuioc?
Au eșit pară de foc,
Să vede că n'am noroc.
Sămănat-am grâu de vară?
Au eșit neagră năgară,
N'am noroc în a mea țeară.

Ardă-te-ar focul pământ
Și te-ar bate Domnul sfânt,
Căci imi ești dușman cumplit
Ce-am semănat n'au ieșit.
.
.
.
Semănat-am grâu de vară
Au ieșit numai negară
.
Semănat-am orz ovės,
Au ieșit mohor de șes.
Semănat-am popușoiu,
Au ieșit earbă'n fușoiu,
Stau în câmp și mă gândesc
Cu ce o să viețnesc?

. N'am lețcae la chimir,
 Se mă pot plăti de bir
 Și de foi și de soldat,
 Și de Iuda blestemat
 Vai ș'amar' de biet Român
 Când e Domnul reu^șstăpân,
 N'are loc în țara lui
 Și-î ca pleava câmpului!

Acest cântec, combinat din două, nu conține, cum vedem versul:

„Și de Iuda blestemat“.

și totuși, tocmai la acest vers figurează semnul ce te duce la notă.

Ea sună:

„In toate satele Moldovii, crășmele sunt ținute de Evrei, carii ca niște lipitori sug avuțiile țăranilor, indemnându-i la beție (?!)“

E fără indoeală drept să ne întrebăm ce caută o notă la un vers plâzmit? Să credem oare că versul s'a strecurat din întâmplare și apoi tot din întâmplare a resărit din senin această notă, care a frapat chiar pe d. Maiorescu? ¹⁾.

Nu!

Versul acesta a fost anume plâzmit de hatărul notei și cauza? E foarte simplă și explicită: voea să aibă ocazie de a-și vërșa veninul asupra Evreilor în această carte și una de la sine nu i s'a prezentat.

Cine nu știe ura cea înverșunată, ce d-sa, ca om cult și umanist, o poartă Evreilor, fără deosebire de loc și clasă? N'a ramas o calomnie, o insinuație, un mijloc de întărătare a maselor împotriva Evreilor, fără a-l fi încercat cu acea plăcere și mulțămire sufletească, care e inerentă actelor mari și geneoase. Ura l'a orbit atăta, încât acum la bătrânețe mai are curagiul a se fâli cu fapta răutăcioasă a unui copil alintat; căci în adevăr eată ce ne spune în o scrisoare deschisă adresată d-lui Ioan Ghica:

1). Poesiile pop. române, în Conv. lit. I. p. 303, unde zice: „Unele (note) am fi preterit a nu le vede figurînd în această carte, d. e. la pag. 73., p. 228. . . Asemene note nu se potrivesc cu gustul și urbanitatea care au dictat pe celelalte“.

„Evreii nu mai îndrăzneau a trece pe strada casei noastre din cauza zburătărilor de petre cu cari ii improșcam ¹⁾“.

Deci, d. Alecsandri, care, după d. Maiorescu ²⁾, reprezintă la noi în țară „șovinismul gintei latine și ura contra Evreilor“ n'a putut de cât plâzmuî cu tot dinadinsul citatul vers, de hatărul notei.

De hatărul notei, căci cum am observat deja în a mea „Ochire asupra istoriei Evreilor în România“³⁾:

Un fapt caracteristic ni-l prezintă *literatura populară română*. Pe când ea mișue de cântice și snoave, în cari se condamnă și se blastămă pe Greci și alte neamuri străine, nu găsim un singur cântec, snoavă sau poveste, în care să se descriă în culori negre pe Evrei ⁴⁾.

D. Alexandri ține însă să-i invinovătească cu or ce preț.

La acest vers plâzmuî pentru notă se adaugă o serie întreagă de alte versuri plâzmuite în acelaș scop, tot cu menirea de a ne induce în eroare. Dar din multe ne vom mărgini numai încă la două exemple, cântice ce figurează între balade, unde mai ales abundă notele bazate pe vorbe și versuri inadins schimbate sau plâzmuite în acest scop.

XXX (XXIV)

* * *

Trece-un călător și cântă,
Trece pe-o cărare frântă
Prin câmpia înflorită,
Cu inima 'n *sin zdrobită*;

XVI (46)

Călătorul

Trece-un călător și cântă,
Trece pe-o cărare frântă
Prin câmpia înflorită,
Cu inima *vestejită*

- 1) în *Ion Ghica*, Scrisori, ed. nouă, Buc. 1887, p. 70. — Curios e că d. G. Gr. Bengescu relevă cu înțotonări și laude acest fapt voinicesc și uman (în V. Alecsandri, Conv. lit. XX, 1886, p. 155-6)
- 2) Poeți și critici, în Conv. lit. XX, p. 9.
- 3) Buc. 1887, p. 61.
- 4) Afară de glume *orășenești* și prea puține sătene cu privire la Evrei, în cari se ride de frica și limba Evreului, nu există decât o snoavă în care Evreul e dat ca om nesincer. Însă acea snoavă, cum mi-a afirmat mult regretatul P. Ispirescu, o datora d-lui A. Deusușianu, și deci snoava e cel mult ardelenescă. Totuș chiar în această snoavă [No. 34] pune povestitorul în gura Evreului aceste vorbe: „Să-ți spui drept, mă Române, în tovărășie nu te-am înșelat cu nimic“...

<p><i>Cântă el cu ahturi crude,</i> <i>Și mai nime nu l aude,</i> <i>Numai draga cel i iubia</i> <i>Dintre flori îl auzia,</i> <i>Inima i se bătea,</i> <i>Și pe gânduri se punea;</i> <i>Iară când noaptea cădea</i> <i>Ca prin somn încă-l vedea,</i> <i>Inima'n pept îi ardea,</i> <i>Și din somn ea se trezea</i> <i>Și din gură tot zicea:</i> <i>"De s'ar face zi îndată</i> <i>"Să'l mai văd numai odată</i> <i>"Să'l ved trecënd pe la poartă</i> <i>"Ș'apoi chiar de-ași cădea moartă,</i> <i>"Lângă dēnsul să mēngrop,</i> <i>"La tulpina celui plop.</i> <i>.</i> <i>"Îi frumos, îi arde fața¹⁾</i> <i>"Ca garofa, dimineața,</i> <i>"Când de rouă-i încărcată</i> <i>"Și'n lumină se arată.</i> <i>"Așa'i puiul ce'l aveam;</i> <i>"Prin câmpii când îl vedeam,</i> <i>"Părea floare 'nbobocită,</i> <i>"De-al meu suflet mult dorită.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i></p>	<p><i>El se plânge că'n cea lume,</i> <i>Nime știe de al seu nume,</i> <i>Nime nu se îngrijește</i> <i>De e mort, ori de trăește</i> <i>Sorioara Magdalină</i> <i>L'auzia d'ntro grădină</i> <i>Și pe gânduri ea cădea</i> <i>Și de dor se aprindea.</i> <i>—Călătorule măhnit</i> <i>Și prin lume rătăcit</i> <i>Tu ești pusere străină,</i> <i>Care cântă prin grădină</i> <i>Ș'apoi sboară mai departe</i> <i>Lăsând inimi infocate:</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>Surioară mângăioasă</i> <i>Mult ești dulce și frumoasă</i> <i>Ca garofa dimineața,</i> <i>Când de rouă-i încărcată</i> <i>Și'n lumină se arată.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>.</i> <i>—Călătorule măhnit</i> <i>Nu ți e calul obosit?</i> <i>—Nu, draguță, nici de cum</i> <i>Dar e săturat de drum.</i> <i>Călătorul se oprea</i> <i>Nici că-mai călătoria.</i></p>
--	--

Ca prin farmec vedem resărind în acest cântec o maică Magdalina—pentru care scop? Să fie o considerație estetică? Numele eroului nu-î o condiție esențială a poeziei, ba se evită chiar cu tot dinadinsul de poezii cei mai buni în genul liric.

1) Începënd de la acest vers până la finit avem a face, după convingerea noastră, cu versuri plătuite, cum se vede, fără rost și noimă, căci cântecul e pe deplin încheeat cu versul precedent. Arată încă o dată o lipsă totală de raționare critică. Se vede, că d. Alecsandri, ca și mulți alți poeți, poate produce ceva buu numai instinctiv și în momente de inspirație; că n'are în adevăr simț critic a dovedit-o indeajuns la aprecierea producțiilor lui Ureche, Scrob, etc.

Să fie oare aci în joc patriotismul?

Să cităm nota și ea ne va da cheea enigmei.

Există o legendă a unei călugărițe, ce a urmat în codri pe un om necunoscut și care a fost găsită moartă sub poalele Ceahlăului. Poate că balada (?) Călătorului să fie *începutul* aceluși dram misterios.

Lucrul acesta va deveni și mai lămurit, dacă vom releva faptul, că d. Alecsandri și-a închipuit multă vreme (și poate își mai închipue), că trebuie să existe *epopee* și *poeme* române¹⁾. Cum! aceea ce au putut întocmi atâtea alte neamuri, în împrejurări favorabile, să nu fie plăzmit și geniul poporului român

Eacă-ne dar cu un început de *poem*.

Nenorocire grozavă, e că acest început, pe cât e numai un început, nu se datorește de cât tot d-lui Alecsandri.

De regretat, că ediția I a colecției sale e așa de bărfitoare! Să trecem la ultimul exemplu.

LI (XXXI)

XV (44)

* * *

Stejarul și Cornul

—Frate, frate de stejar,
Lasă-mă să taiu un par,

—Frate, frate de stejar,
Lasă-mă se taiu un par,

1). *Alecsandri*, Opere complete, III Prosa în „Romîni și poezia lor“ sub formă de scrisoare către A. Hurmuzache redactorul foaiei „Bucovina“, adresată acestuia la 1844 zice: „Eată iubite, toată balada Mioriței precăt am putut-o descoperi. *Eu nu cred se fie întreagă*, dar cât este măcar, ea plătește în ochii mei un *poem* neprețuit și de care, noi Romîniș ne putem fali cu toată dreptatea“ (p. 188). Și s'o spunem: Miorița de la 1849 e cam la fel cu Miorița de la ed. 1852 și 1866, fără adausuri și scăderi însemnate. Respunsul la această idee ciudată și nemotivată i-l dete *W. de Kotzebue*, în „Rumänische Volkspoesie“, Berlin 1857, p. 139, unde observă apropos de Miorița: „Vasil Alecsandri hält dieses Gedicht für ein *Fragment* und hat sich alle erdenkliche Mühe gegeben, weitere Bruchstücke oder das Ende zu finden—aber vergebens.—Meinem Gefühl nach glaube ich, dass er sich irrt: *das Bild steht abgerundet da und könnte durch ein weiteres Abspinnen des Gegenstandes nur verlieren*“. În „Din Albumul unui bibliofil“ (Conv. lit. IX, p. 337). d. Alecsandri face următoarea curioasă observațiune: „Când ascultă cineva cu luare aminte modul cu care țeraniș povestesc basmele răspândite în popor, el constată perioade întregi, rimate, și nu se refuză de a crede că poveștile sunt *poemuri antice*, ce s'au prozait [?] cu timpul trecând prin memoria generațiilor succesive“.

Deci i trebuie d-lui Alecsandri poeme cu orî ce preț.

Să-mi fac osie la car.
 —Frățioare, românaș,
Parul mare da-ți-l-aș,
 Dacă ai face tu din el
O armă de voinicel,
 Ghioagă mare, nestrujită,
 Cu chiroane ținuită,
 Și cu dânsa de ai scăpa
Sermana moșia ta
 De Tătari și de Littfeni
 Și de dușmani Ungureni.
 —Cornule, ce nu te'ndoi?
 De-o creangă să te despoiu,
 S'o fac prăjină de boi!
 —*Măi Române*, românaș,
 Creangă lungă da-ți o-aș,
 De-ai vroi ca s'o îndoi
 Și s'o faci arc de rezboi.

Lasă boii, *măi române*,
 Și-ți e arcu'n două mănecă,
 Și-l indreaptă'n patru părți,
 Și aruncă patru săgeți,
 Că dușmanii intră'n țară
 Și o calcă'n patru hotară.

.

Să-mi fac osie la car.
 —Frățioare, românaș,
Voios parul da-ți-l-aș,
 Dacă-ai face tu din el
Buzdugan de voinicel¹⁾
 Ghioagă mare, nestrujită,
 Cu piroane ținuită,
 Și cu dânsa de-ai lupta
Să aperi moșia ta²⁾

.

 —Cornule ce nu te'ndoi?
 De-o creangă să te despoiu.
Se-mi fac prăjină de boi?
 — *Frățioare* românaș
 Creangă lungă da-ți-o-aș

 Ca s'o faci arc de rezboi
 S'alungă Leșii de la noi³⁾
 Lasă boii *frățioare*

.

 Și te dă la vânătoare,
 Că nu-i timp de plugărie,
 Și e timp de vitejie.
 —Codri, codri, mă jur eu
 Se ucide cu brațul meu,
 De tot cornul un dușman,
 De stejar un căpitan.

Deși această poezie, după impresia ce ne-o face nouă, e mai întreg prefăcută, chiar în ediția princeps, totuși e interesant de a observa că Dl A. în ediția de la 1866 își croi versuri pentru note bombastice și de emfază națională.

Eată notele la semnele lor:

1. Buzdugan de voinicel

Buzduganele sunt armele favorite ale vitejilor din balade, etc.

2 Se aperi moșia ta

Moșia strămoșască, patria! Măndre timpuri erau acele când țeara reprezenta pământul tuturor, averea remasă din moși-strămoși, și când glasul codrilor chema pe Români la vitejie.

3. S'alungi Leșii de la noi

Acest vers lasă a presupune, că balada e de pe timpul năvălirilor lui Sobieski și altor regi Poloni.

Ce-i drept, mare meșter, iscusit patriot — dar și mai mare geniu critic se vedește ast-feliu d. Alexandri.

Să nu pierdem dar fericita ocazie de-a formula *legea* cu care d-sa a dotat critica literară, lege ce rezultă, ca o consecvență logică, din sistema d-sale, și care reese așa de bine în acest ultim citat.

Eacă legea nouă a d-lui Alecsandri:

Vrei să fixezi data unui produs flotant? Adaugă-i vorbe cu aluziuni vândute și le tâlcuește după plac în note, așa'ți ajungi scopul cu cea mai mare siguranță și fără studii și cercetări și chiar—lucru mai important—fără a necesita cea mai mică pătrundere.

Mare meșter, iscusit patriot d. Alecsandri; păcat, zeu, că ediția de la 1855 i joacă și de astă dată festa!

Acest cântec îl regăsim în „Revista Română“ (1862, p. 159) sub titlul de „Glasul Codrului“ și după obiceiul d-sale... nu fără schimbări. Și deși „arma“ s'a prefăcut deja în „buzdugan“ nu s'a zămislit încă versul:

S'alungi Leșii de la noi

Numai în schimb ne-a dotat la 1862 cu alte adause și alte modificări, din cari semnalăm grija improvizată:

Căci ne cade la robie
Dalba noastră de moșie.

VII

Și-a permis schimbări tot așa de mari și grave la balade și legende, cu toate că le dă (sau fiind-că le dă) o exagerată însemnătate istorică.

Am separat cu dinadinsul poesiile lirice de Balade, căci, aceste, prin caracterul lor narativ, lasă să apară înainte-ne figuri fantastice sau legendare, animate prin acțiune, și conservă câte o dată urme de credințe, vorbe și fapte datorite cu adevărat trecutului, fără urme în prezent; însuși cuprinsul face ca să aibă un interes mai mare ca Doinele și Horele, căci înlesnește memorarea și deșteaptă un interes statornic pentru tână și bătrân. Doina sau Hora se uită și reînnoesc sub forme noue, nu prin amintirea subiectului, ci prin vibrarea aceluiaș sentiment, ele sunt cunoscute omului, care e dotat cu un simț poetic; Balada și Legenda cere un cap, cari să le zămislească și un dar ales pentru a le îmbrăca în o haină potrivită; de aceea Baladele și Legendele, alături cu Colindele, Descânticele, etc. sunt mai ades simple asimilări a unor producțiuni de origină literară sau localizări a unor cântece, ce trăese deja gata formate în sinul unui popor învecinat¹⁾. La Doine și Hore folkloristul încearcă o mare greutate pentru a stabili locul de origină, el, cu tot darul critic, poate nici să nu fie în stare de a ajunge la rezultate pozitive din acest punct de vedere. Singura sistemă prielnică și dreaptă poate fi numai aceea a alăturărilor fără concluzii, sistem adoptat în Folk-lore pentru proverbe; alăturările ne învață a cunoaște, identitatea de vederi și sentimente populare la națiunile apropiate și departate și ne arată un fond comun de vederi și sentimente în întreaga omenire, și ne învață astfel să considerăm în fiecare om pe semenul nostru.

Și acum ce face d. Alecsandri? Tocmai la Balade și Legende, unde avem mai multa necesitate de un material pur, ne a-

1) Dr. M. Gaster, op. cit. dovedește aceasta în mod victorios, în cursul întregii lucrări.

tins de o mână străină, unde variantele sunt mai necesare, el suprimă și schimbă, în dragă voce, tot ce-i se pare nu indetul de patriotic și frumos; lasă ca pana-î să zburde, făcându-și un joc liber în suprimări și adaugiri. Și ce a schimbat o dată mai schimbă ear și ear, până abia se pot alege și găsi urmele adevărat populare. În loc ca sistemul schimbărilor să fie scăzut la d-sa, în vederea faptului, că poesia populară română cu timpul și-a eucerit deja terenul dorit, furia schimbărilor mai crescă. În adevăr pe când la poeziile de la 1852, 1853 și 1855 mai simți că ai a face cu poezii datorite inteligenței și naivității poporului, cu versurile lui proprii, în cele publicate ulterior, începând cu cele din „Revista română“ de la 1862 și 1863 și trecând la cele de la 1866 și posterioare, nu mai e chip, de cât prea rar, să dai de urma unor părți adevărat populare. Și se fac și refac în fie care edițiune poeziile, de parcă ar fi o jucărie în mâna unui copil.

Nu vom reîncepe șirul schimbărilor în ordinea de mai sus, ci vom pune față în față câte-va poezii și cetitorul, deja făcut atent în punctele formulate înainte, își va face singur observațiile și trage singur concluziile :

XXXV (XLVI)

Cânticul Jianului 1)

N'ați auzit d'un Jian,
D'un Jian, de un oltean,
D'un oltean, de un mislean,
De un hoț de căpitan?
Care ămbă prin păduri
Cu șai-spre zece panduri
Cu ghebe și cu poturi
Numa'n găitan cusături.
Cu pistoale inarmați,
Cu puști, flinte încăreți,
Umblă ca niște turbați,
Seacă oameni la ficați.
Că iau miei de la ciobani,

XL (159)

Jianul

N'ați auzit d'un Jian
D'un Jian, de un oltean
.
De un hoț de căpitan?
Care umblă prin păduri
Cu doi spre-zece panduri
Cu ghebe și cu poturi
.
.
.
.
El ia miei de la ciobani

1) Acest cântic cu cel al lui „Tunsul“ fac parte din „Spitalul Amorului“.

Armăsari de la mocani,
 Fără plată, fără bani,
 Vai, maica mea, ce dușmani
 Și păzesc pe la strămtori,
 Să despoaie negustori,
 Să ia tot la gălbiori,
 Că sânt la purtat ușori.
 Jianul om mic la stat
 Fără frică de păcat,
 Tot ámblând din sat in sat,
 Multe case a călcat
 Pe cine 'ntâlnea'l smulgea.
 Măduva la toți sugea,
 Lumea de dănsul fugea,
 Da jalbă la Caragea,
 Domnia cât mai curând
 Potera la el mânănd.
 Dar Jianu 'nțelegând,
 Se opri la Olt fugând
 Călare pe armăsar
 Strigă: mēi, frate, podar,
 Trage podișca de car,
 Că nu-ți va fi in zădar;
 Trage podul mai de drept,
 Nu mă face să aștept
 Că îți trag un glont in piept
 Și te culc ori te deștept.
 Dar podarul sta, privia,
 Și se tot cam zăbovia,
 Se făcea că se gândia,
 Poterii voind să-l dea,
 Jianul iarăș strigând
 Și zăbava lui vând,
 Să mai aștepte nevrând
 De-te drept prin Olt, zicând:

 — De cât să mă rog de prost,
 Până să dea podu 'n rost,
 Fi-voiu voinic cum am fost
 Și voiu trece la adăpost.
 Decât o pară la pod
 Murgu-mi este cam nerod;

Armăsari de la mocani,
 Fără plată, fără bani

 Și pândește la strămtori
 De despoaie negustori
 Și tot prinde la boeri
 De-i curăță de averi.

 Toți de dănsul că fugea
 Toți de el se jălvia
 La domnul, la Caragea
 Domnul potiră aduna
 După hoț el o mână,
 Iar Jianu înțelegând
 Cele ce-i treceau prin gând,
 Se 'ndrumea spre Olt fugând
 Când la Olt, Oltu i umflăt
 Că la munte l'a plouat
 „Mēi Române, mēi podar,
 Trage podișca de car
 Să mă treci la cela mal
 Cu viteazul ist de cal
 Trage podul mai de-a drept
 Până nu-ți pun un glonte'n pept.
 Nu 'mi fi dușman și-mi fi frate,
 De nu vrei un glonte 'n spate“
 Dar podarul se gândea
 Și cu lene se 'ntindea
 Dacă videa și videa
 Jian rostul nu-și perdea
 El se aruncă in not
 Cu suflet (?) cu cal, cu tot,
 Calu 'n apă se lupta
 Ear Jianul cuvânta:
 — Decât să mă rog de prost
 Ca să dea podu'n rost,
 Mai bine cu murgu'n not
 Că și el e pui de Olt (?)
 Decât să mă căciulesc
 Mai bine să haiducesc!

Când de coama lui mē 'nod,
Trece Oltul ca năvod
D'oiū sta ca să mai plătesc,
Să mē plec, să-mē smeresc,
La toți să mē căciulesc.
Ia ce naibă haiducesc.

Haideți, murguleț, haideți,
Te silește, murguleț,

Nu-ți mai face pērul creț.
Hai la Slatină 'n județ.

Mergi, murgule, nu sufla,
Nu sufla, nu te umfla,

La gazdă vom resufla,
Și odihnă vom afla.

Gazda-mi este 'n Valea rea.

Iar murgul când imi sâria

Tocmai ca căprioara,
Poșta un cifert i părea.

Dar la gazdă ajungēnd

A și auzit țipând,

Potera gazdă legând,

Și de Jianu întrebând,

El atunci fugând spre plaiu

A strigat la murgul hai!

Sai murgulețule sai!

Să fugim de chin și vai!

Țin-te, gazdă, nu mē da

Nu mē da, nu mē prăda,

Că ți oiū da d'o malotea,

De s'o mira toți de ea,

Dar când Jianul fugea

Potera mi-l ajungea

Mănele 'n el înfigea

Și-l ducea la Caragea.

Seara cam pe la apus,

Când la curte el fu dus

Cu tovarăși in rēnd pus

Așa mi cânta cu glas sus:

.

„Stau in drum și mē gândesc
Ce să apuc să muncesc,

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

4 (p. 285) Doina oltenească

Frunză verde mēr crețesc

Stau in drum să mē gândesc

Ce s'apuc ce să muncesc

Păinea să mi agonisesc,
 Copilașii să-mi hrănesc?
 Când nădejdea-mi am răpus,
 Și ședeam pe gânduri pus,
 Aminte ce mi-am adus?
 Mă urcaiu pe deal in sus;
 Și mă luaiu spre apus:
 Când pe munte mă urcaiu
 Roata in giuru-mi mă uitaiu
 Mă uitaiu pe jos in lunci,
 Vézui oameni, mueri, prunci
 Cu plugurile la munci,
 Mě'ntristam mai mult atunci,
 Că toți 'mbrázda mereu,
 Numai plugulețul meu,
 L'a 'nțelenit Dumnezeu
 Vai! rēu, ursitul de eu!
 Că doi boi ce-i avuseiu
 De vremi rele-i răpuseiu
 Fără hrană rămăseiu
 In sapa de lemn ajunseiu
 Tot avutul in Bórdeiu / Central U
 Imi e pe vatră un coteiu
 Și un tăciune de teiu
 Și cenușe într'un oleiu,
 Și nici aia nu-i a mea,
 C'a tors soacră-mea pe ea,
 Când ăi trebue să ia
 Să se spele să se lea,
 Ș'am ămblat, am alergat
 Ș'am miluit, m'am rugat
 De chiabur și de bogat.
 Și'n seamă nu m'au băgat
 Am cerut boi 'ntr'un ceas,
 Să mi dea să ar vr'un pas,
 Nevoii să nu mă las,
 Dar milă n'a mai rēmas,
 Atunci mă 'ntorseiu și eu
 Și ziseiu in gândul meu:
 Da-va bunul Dumnezeu
 Să ămble și plugul meu,
 Săbioara să-mi fac plug
 Pistoalele să le 'njug,
 Flintă, iartaganul lung

Pănea sē-mi agouisesc
 Copilașii de-mi hrănese

 Cum ședeau pe gânduri duși

 Mē uitaiu spre munte 'n sus
 Și mă luaiu spre apus:
 Când pe munte mă urcaiu
 Roata in giuru-mi mă uitaiu
 Mē uitaiu in gios spre lunci
 Vézui oameni, mueri, prunci
 Cu plugurile la munci
 Mě'ntristam mai mult atunci,
 Ei brăzduiau tot mereu
 Numai plugulețul meu
 L'a 'nțelenit Dumnezeu

 Că dai boi ce-i avuseiu.
 De vremi rele-i repuseiu

 Si de sapă remăseiu
 Tot avutul din Bórdeiu
 Mi-e pe vatră un cotoi
 Ș'un tăciune strins de teiu;
 Și cenușă 'ntr'un oleiu.

 Am ămblat, am alergat
 M'am milcuit, m'am rugat
 De sērac și de bogat
 Nici că in seamă nu m'au băgat.
 Am cerut boi intr'un ceas
 Ca se-mi ar și eu de un pas,
 Nevoei să nu mă las,
 Dar milă n'o mai remas.
 Atunci mă intorseiu și eu
 Si zisei in gândul meu.
 Dare ar bunul Dumnezeu
 Să ămble și plugul mea.
 Din baltag se-mi fac eu plug.
 Pistoalele să le 'ngiug.

Strămurare să 'mpung.
 Să puiu într'o parte fes
 Și la colnice să ies,
 Să puiu să'mbrăzdez ales,
 Unde-a fi crângul mai des,
 Să trag brazda dracului,
 Din mai susul dealului,
 Până'n capul satului
 Drept ușa bogatului....

.....

Astfel Jianul legat
 A stănut și a cântat
 La Vodă'n drept de palat,
 De poteră'nprejurat.
 Dar pravila'l judeca,
 Cu lanțuri îl încărca
 Și'n ocnă mi-l arunca,
 Unde om nu mai călca.

.....

 Ca să brăzduese ales
 Unde a fi crângul mai des ;
 Să trag brazda dracului
 Chiar din culmea dealului
 Pân' in capul satului
 Drept ușa bogatului
 Și prispa părintului
 (Ear Jianul)

.....

 Vai, sermanul voinicel!
 Sărăcuț, amar de el!
 Căci pe loc mi-l giudecară
 Cu lanțuri mi-l încarcără
 Și'n ocnă mi-l aruncără.

XXXVI (XLVIII)

XLI (162)

Cântecul Tunsului

Tunsul

Veste'n țară a ajuns
 De un hoț ce îi zic Tuns,
 Care'n codru a ieșit
 Cu șase'ntovărășit,
 Tot voinici aleși panduri,
 Tălhari neaoși de păduri,
 Și amblă din crâng în crâng,
 Toți căți trec, de el se pling,
 Că nici unde nu gândești
 Cu el în drum te întâlnești,
 Și te'ntreabă binișor,
 Cu cuvânt blând, blândișor:
 „De-unde vii, flăcăoaș,
 Din ce sat, din ce oraș,
 Luat-ai de drum răvaș
 Să nu pătmești cevaș?
 Ce negustorie ai?
 Birul la cine ți-l dai?
 Spune-mi, voinicule, drept

Vestea'n țară a agiuns
 De un hoț cu nume Tuns.
 Că pe'n codri a ieșit
 De șese'ntovărășit,
 Toți voinici, aleși panduri,
 Oaspeți ageri de păduri
 Ce se port din crâng în crâng
 Căți îi ved, de el se pling,
 Că nici unde nu gândești
 Cu dănsul te întâlnești
 Și-l auzi zicând cu bine
 |
 — De unde vii mări creștine?
 Din ce sat, din ce oraș?
 Luat-ai la drum revaș?
 Se nu pătmești cevaș?

Te jur pe *arma-mi din piept*.
 De ai bani mai multicei,
 Dă-mi jumătate din ei,
 Că-ți dau la mână răvaș,
 Să nu remăi păgubaș,
 Și cu vreme d'oiu trăi
 Până'ntr'una și oiū plăti,
 Dar cumva d'oiū muri eu,
 Ți-i va plăti Dumnezeu.
 Acestea Tunsul zicea
 Tutulora căți trecea
 Și ei jăfuea de bani,
 Ca niște tălhari dușmani,
 Dând răvaș pe cât le ia,
 Cu el a se mângăia,
 Multe rele a făcut
 Dar in timp lung n'a ținut,
 Dumnezeu nu l'a răbdat;
 Curënd in cursă l'a dat,
 Cu moarte l'a pedepsit,
 Viața rău și-a sfârșit.

Te giur cu *pistolu'n piept*,
 De ai bani mai multicei
 Dă-mi giumătate din ei,
 Că-ți dau la mână revaș
 Se nu remăi păgubaș,
 Și cu vreme de oiū trăi
 Pân'INTR'unul și oiū plăti,
 Dar cumva de oiū muri eu
 Ți-i va plăti Dumnezeu⁴.

Vai! sermanul voinicel,
 Sărăcuț amar de el,
 Căci păcatul l'a gonit
 Cu moarte l'a pedepsit.

Iordachi a Lupului

Rev. Rom. 1863 (316)

XLII (179)

Gios pe apa Prutului
 In ținutul Hușului
 La *Iordachi al Lupului*
 Mers-au ura Domnului
 Mers-au ura și lovit au
 Pe Iordache prăpădit-au.
 El purta haine hănești
 Și slugele-i mărzăcești
 Cu ciamane tătărești
 Cu cizme roșii turcești
 Și cu știce nohaicești.
 Nu știi, mări, cum făcea

Gios pe apa Prutului
 In ținutul Hușului
 La *casele Lupului*
 Mers-au ura Domnului
 Mers-au ura și lovit-au
 Pe Iordache prăpădit-au

Cu Domnul *de* se'nvrăjbise
 Și călare pribegea
 Pe drumul Buceagului?
 Scăparea pribeagului
 Și cu bine el sosea
 Adăpost el își găsea
 La casele Hanului
 Cumătrul Sultanului
 Cu Hanul se'nbrățișa
 In gură se săruta
 Și la dănsul găzduia
 Ca c'un frate petrecea

Frunză verde măcieși
 Mare groază-i sus, la Eși
 De Iordachi, c'a să vie
 Să aducă grea urgie
 De Tătari cumpliți, grămadă,
 Să le dee țara'n pradă

Boerii se adunară
 De la *Ieși* și de la țară
 Și trei zile se vorbiră
 Trei zile se sfătuiră
 Lui Iordachi *să-i trimată*
O hazna de bani bogată,
O hazna de zece pungi
 Patru șaluri *verzi* cu dungi
Șun bahmeț bun de'nfrănat
De'nșauat, de'ncălecat
Ca de la Domnie dat,
 Și o carte mare'nchisă
Ca de Domnul însuș scrisă
 O *scrisoare* 'nșelătoare,
 Poftitoare, rugătoare,
 Ca să vie Iordachi-acasă
 La Maria cea frumoasă,
 Ear de-i trebuie Domnie
 I-o dă Vodă cu frăție,
 Intre ei pace se fie
Iordachi cum o primea
 Cu Hanul se sfătua
Hanul din gură-i zicea:
 — Zece zile mai așteaptă
 Ca să ai tu parte dreaptă,
 Căci am scris la 'mpărăție

El cu Domnul se'nvrăjbea
 Și călare pribegia
 Pe drumul Bugeacului
 Scăparea pribeagului,
 Și cu bine el sosea
 Adăpost el își găsea
 La săraul Hanului
 Cumnatul Sultanului

.

Frunză verde măcieși
 Mare groază-i sus, la Eși
 De Iordachi, c'a să vie
 Să aducă grea urgie
 De Tătari cumpliți, grămadă,
 Să le dee țara'n pradă.

Boerii se adunară
 De la *têrg* și de la țară
 Și trei zile se vorbiră
 Trei zile se sfătuiră
 Lui Iordache, *se-l înșele*
Trimițendu-i măgulele
Șun poclon de zece pungi
 Patru șaluri *tot in dungi,*
Doze scurte, două lungi
Și-un fugar, frumos domnesc,
De soiū bun moldovenesc
 Și o carte mare'nchisă
Ca de la Domnie scrisă,
 O *hârtie* 'nșelătoare
 Poftitoare, rugătoare,
 Ca să vie Iordachi-acasă
 La Maria cea frumoasă,
 Ear de-i trebuie Domnie
 I-o dă Vodă cu frăție
 Intre ei pace se fie.
Iordăchel se inveselea

.
 Eară Hanul *ei* grăia:
 — Zece zile mai așteaptă
 Ca se ai tu parte dreaptă,
 Căci am scris la împărăție

<i>Firman de Domn ca să-ți vie,</i>	<i>Pentr'un firman de Domnie,</i>
<i>Ear de nu ia oastea mea</i>	<i>Ori de nu ie-ți oastea mea</i>
<i>Și cu dēnsa fă ce-i vrea.</i>	<i>Și cu dēnsa fă ce-i vrea.</i>
<i>Iordăchel i respunea:</i>	
— Ba eu oastea n'oiu lua	— Ba eu oastea n'oiu lua
<i>Că țeara m'a blēstāma</i>	<i>Că țeara m'a blestema</i>
<i>Cine-a duce oastea'n țară</i>	<i>Cine-a duce oaste'n țeară</i>
<i>Fie-i viața grea și amară</i>	
<i>Cine-a duce oastea'n țeară</i>	
<i>Sub blestemul țerei piară.</i>	<i>Sub blastemul țerei piară.</i>
<i>Astfel gura-i cuvēnta</i>	<i>Astfel dac'au cuvēntat</i>
<i>Cu Hanul se sāruta</i>	<i>Cu Hanul s'au sārutat</i>
<i>Ziua bună își lua</i>	
<i>Și spre țeara lui pleca</i>	<i>Și spre țeară au plecat</i>
<i>Cu Costea și cu Ciocan</i>	<i>Cu Marin și cu Ciocan</i>
<i>Cu Zalină cel bālan</i>	<i>Cu Lisandru cel balan</i>
<i>Și Zaria bun viteaz</i>	<i>Și cu Zaria bun viteaz</i>
<i>Cave i smolit la obraz;</i>	<i>Ci i cam negru pe obraz</i>
	<i>Toși cu inimelē drepte</i>
<i>Tot slugi drepte și 'nțelepte</i>	<i>Slugi viteze și'nțelepte</i>
<i>Credincioase și deștepte</i>	<i>Oameni buni și credincioși</i>
<i>Că-s la masă rașinoase</i>	<i>Că-s la masă rușinoși</i>
<i>Ear la lupte hărțăgoase.</i>	<i>Ear la luptă hărțăgoși</i>
<i>Vinerea spre Sāmbāta</i>	<i>Vinerea spre Sāmbāta</i>
<i>Iordachi se bucura</i>	
<i>Că'n Miclești sosit era</i>	
<i>Și intra voios in casă</i>	
<i>La Maria lui frumoasă</i>	<i>El Măricăi s'areta</i>
<i>Ce de plins la ochi e trasă,</i>	<i>Și cu drag o sāruta</i>
	<i>Mulțāmind lui Dnmnezeu</i>
	<i>C'au sosit la locul sen. . . .</i>
	<i>Dar in lume cine știe</i>
	<i>Azi și mări ce-a să măi fie</i>
<i>Ear aprodul de Zorilă,</i>	<i>Eată un Grec, unul Zoilă,</i>
<i>Om de vrajbă și de silă,</i>	<i>Om de vrajbă și de silă,</i>
<i>Un aprod de la Domnie</i>	<i>Un trimes de la Domnie</i>
<i>(Negre zilele-î să fiā)</i>	<i>Negre zilele-i să-i fie,</i>
<i>In olac curēnd mergea</i>	<i>Olăcește se ducea</i>
<i>Știre'n Eși la Domn făcea</i>	<i>Și la Domn știre făcea</i>
<i>C'au venit Iordachi a casă</i>	<i>C'au sosit Iordachi-acasă</i>
<i>La Maria cea frumoasă,</i>	<i>La Maria cea frumoasă.</i>
<i>Frunză verde alunică</i>	<i>Frunză verde alunică</i>
<i>Grea pulbere se rădică</i>	<i>Grea pulbere se ridică</i>
<i>Despre Eși spre Miclești</i>	<i>De la Eși in spre Miclești</i>

Ear printrênsa ce zărești?
 Arnăuți cu șusanele
Și cu iartagane grele;
 Lefegii și Darabani
Tot cu ai lor căpitani.
 —Iordăchele, te ferește
 Cursă rea ți se gătește.
 Cei ce vin călări la tine
 Nu vin ca să se închine
 Ci vin cu porunci domnești
 Și cu gânduri dușmănești

*Noaptea spre Duminecă
 I zicea biata Marică*

—Hai frate la biserică,

Că de când ai pribegit
Cu totul te-ai păgănit.

Dar Iordache se 'ntindea
 Și cu lene răspunea:

—Mergi, Marico, dumneata
 Că eu nu mă pot mișca;
 Drumul lung m'a obosit,
 Calul trupul mi-a zdrobit
Și cum sta și cum vorbea
Ostașii din Eși sosia,

In biserică intra

Pe Iordachi nu-l afla

Ei spre curte apucă

Și ograda 'ncunjura;

Dar de intrat nu intra,

Căci Zalină cel bălan

Și Costea și cu Ciocan

Drept in poartă se punea

Și cu pieptul zid făcea.

Ear aprodul de Zorilă

Om de vrajbă și de silă

Spre Iordache 'nainta,

Lui Iordache arăta

Carte mare și domnească

Ce-i menită să-l poftească,

Să-l poftească la Divan,

Ca pe un viteaz de neam.

Ear printrênsa ce zărești?

Arnăuți cu șusanele

Cu argint pe la oțele.

Lefegii și Darabani

Cu ai lor mândri căpitani;

—Iordăchele, te ferește

Cursă rea ți se gătește.

Cei ce vin călări la tine

Nu vin ca să se 'nchine

Ci vin cu porunci domnești

Și cu gânduri dușmănești

Frunză verde porumbică

Drăgălașa de Marica

Pe Iordachi mi-l trezea

Și din gură așa-i grăea:

—Hai, frate, la biserică,

De sfânta Duminecă

Că de când ai pribegit

Sufletul nu ți ai grijit

Iordachel se 'ntindea

Și cu lene răspunea:

—Mergi, Marico, dumneata

Că eu nu mă pot scula

Drumul lung m'a obosit

Calul greu m'a ostenit

Eată, mări, cum vorbea

Că fereastra se isbea

.

Și cădea la pământ

Fără suflare de vânt¹⁾

Și-o icoană poleită

Trăsnia fără a fi lovită.

Maria se 'nspăimânta

Iordachi se 'ntrista

Dar pe ganduri mult nu sta

Că Lisandru-i aducea

.

.

.

.

.

.

.

Iordachi o proceția,
Iar Zaria i zicea :

—Ce-i să cauți la Divan
Când Divanul ți-i dușman
De ești mare cât un Domn
Și de ai minte de om,
Hai cu toți se'ncălecăm
Arnăuți să-i retezăm
Și de drum să ne cătăm

Pe Hanul să-l rădicăm
Și foc Eșului să dăm
Dar Iordachi se gândia
Și cu sine așa grăia
— Ba, voi merge la Domnie
Căci cu jurământ îmi scrie
Că'au făcut cu mine pace
Și nimică nu mi-a face

Căii la rădvan punea

Cu Mărica purcedia

Și la Domnul se ducea

—O ceată de oameni mulți
Lefegii și arnăuți,
Au sosit aci din sus,
Și-astă carte ți-au adus
Cu poftire boerească
Se mergi la curte Domnească.
Dar ascultă-mă pe mine,
Căci ce simț eu nu-i a bine

Tu ești mare cât un Domn
Ear de ai minte de om,
Hai cu toți se'ncălecăm
Arnăuții s'alungăm
Și de drum să ne cătăm
Spre Bugeac să apucăm,
Pe Hanul să-l rădicăm
Și foc Eșului să dăm
Iordăchel nu l'ascultă
Și din gură cuvânta :
— Ba, m'oi duce la Domnie
Căci chiar Domnul mă tânăbie
Și se jura că va face
Tot ce-oiu vrea ca să mă'mpace
Frunză verde de negară
Pe cel drum in zi de vară
Ce se vede strălucind
Și spre Eși inaintând ?
Uu redvan cu telegari
Șease negri armăsari
Și 'n redvanul boeresc
Un luceafăr pământesc
Cu chip dulce femeesc.
Iordache la Domn mergea
Ear pe lângă cel redvan
Călare pe un năsdrașan
Merge mândrul Iordăchel
Cu slugile după el
Slugi cu inimele drepte,
Înțelepte și deștepte
Ce-s la masă rușinoase
Și la luptă hărăgoase

Ear Domnul cum îl vedea
In glas mare poruncia
 —*Intindeți-i un covor*
Și-i tăieți capul din sbor.

Covorul se 'ntindea
 Și călăul se gătea

Iordachi se aprindea
Numai o palmă-i dedea
Ochii din cap i sărea
Pala din mână i cădea

Apoi el se 'ntorcea
 Cătră Ciocan de-i zicea.

—Tine tu sabia mea
 Și-mi tae capul cu ea,
 Că nici cum nu m'a durea.

Ear Ciocan i respundea
 —*Alelei, dragă jupâne,*
Alei, dragul meu stăpâne,
Pănea, sarea ți am mâncat
Nu mē băga la păcat!

Din nou vodă poruncia
 Arnăuții se izbea
 Pe Iordachi 'ngenunchia

Și pe loc capu-i tăia.
 Capul se rostogolia

Și pe scări se coborea
 Și'n rădvan apoi săria
Mărica se oferia
 Capul iute-l apuca,

Cu lacrimi  l săruta,
 Și pe frunte și pe gură
 Și pe gât la 'ncrestătură.

Ear domnul dacă-o videa
 Mare milă-i se făcea

Apoi venea după ei
 Ceată de Arnăuței
 Lefegii și Darabani
 Cu-ai lor mândri căpitani.

Ei la Ieși căt ajungea
 Ear domnul căt  l videa
 De mânie s'aprindea
 Și striga jos pe covor
 Tăiați-i capul din sbor

Un calău se repezea
 Iartaganu-și netezea
 Dar Iordachi'l aștepta
 O palmă voinică 'i da
 Căt calăul jos pico

Apoi el se intorcea
 La Lisandru de-i zicea:

—Tine tu sabia mea
 De mi taie capul cu ea
 Că nici cum nu m'a durea

Ear Lisandru suflând greu
 Respundea: „Stăpănul meu,

Pănea, sarea ți-am mâncat
 Nu mē vără la păcat!

Din nou vodă poruncia
 Arnăuții se 'nbrâncea
 Pe Iordachi s'arunca
 De păr lung  l apuca

Pe covor  l fntindea
 Și din zbor capu-i tăia
 Capul se rostogolia
 In sânge se tăvălia
 Și pe scări se coboria
 Și 'n rădvan apoi săria

Ear Mărica, vai de ea,
 Capu'n brațe-l apuca
 Și plângend la el căta
 Și bocind  l săruta

Când pe frunte, când pe gură
 Când pe gât la 'ncrestătură

Și din gură blind zicea :
—Nu mai plânge fata mea
Că eu te voiu mărita
Și de grijă-ți voiu purta.

Dar Mărica-l blestema :
Să-î veduvească Doamna

Și orașul tot să i ardă
Și Domnia să și-o piardă
Frunza verde busuioc
La Eși arde mare foc.
Bate para prin Miclești
Sbor tăciunii la Lățești,
Scănteile'n Barladești
Toamai pân' la Ciocănești
Și duc veste de'ngrozit
Că Iordachi a perit
Și că focul cel nestins
Chiar blăstemul l'a aprins

BCU Cluj / Central University Library Cluj

.
.
.
.

Alei, Doamne, striga ea
Facă se pe vrerea mea
Doamna ta să văduvească
Neamul tēu să calicească
Tērgul tău întreg să ardă
Și Domnia-ți să se piardă.

Frunză verde siminoc
La Eși arde mare foc.
Bate para prin Milești
Sbor tăciunii la Lățești,
Scănteile'n Bărlănești
Toamai până pe la Ciocănești
Și duc veste de'ngrozit
Că Iordachi a perit
Și că focul a sbucnit
Din blestemul cel cumplit.

Vulcan

R. R. 1865 (309)

XXXIV (139)

La gura Siretului
Prin postul Sânt-Petrului,
Iaca, mări, s'au ivit
Un caic lung poleit,
Cu postav verde 'nvelit
Și 'n caic cine era ?
Era Soliman aga
Ce-i zic Capitan-Pașa
Cu cincizeci de Ianiceri
Care port la sin hangeri
Și cincizeci de Tulimeni
Tulimeni Tarigradeni
Ei venea incet, incet
De la Dunăre 'n Siret
Străbătând vadurile
Cercetând malurile
Ca să aște de-un Vulcan

La gura Siretului
Pin postul Sânt-Pefrului,
Ian, mări, că s'a ivit
Un caic lung poleit,
Cu postav verde 'nvelit
Dar in el cine-mi era
Era Soliman aga
.
Cu cincizeci de Ianiceri
Care poartă 'n brău hangeri
.
Ei venea incet, incet
De la Dunăre 'n Siret
Vadurile străbătând
Malurile cercetând
.

De-un Vulcan, de-un căpitan
Ce-a dat groaza 'n Soliman
 Iată, mări, cum venia
 Că la mal se întelnuia
 Cu trei fete Moldovence,
 Floricele dunărence
Rizitoare cântătoare
 Și de pănzi înălbitoare.
 —Bună vreme la trei fete
 De nu sunteți voi șirete
 Spuneți nouă de Vulcan,
 Unde-i *mândrul căpitan?*
 Deacă-ți spune voi cu drept
 Resări v'ar flori la piept.
 Flori cu *fețe* de bujori;
 Și cu ochi de pruncușori,
 Lucrul vostru să sporească
 Pânzele să se înalbească
 Cum e coala de hârtiă
Firman de la 'mpărătiă.
 Ear de nu-ți grai cu drept
 Arde v'ar dorul in piept
 Lucrul să nu v'ă sporească,
 Pânzele să nu 'nalbească,
Ci cu toate să 'ngrească.
 Și la v'ent să putrezească.
 Cele fete moldovence,
 Floricele Dunărence,
 De la mal se depărta
 Și din gură cuv'enta:
 —Atunci s'agiungeți voi
 Când iți afla de la noi
 Unde-i badea cel iubit
 Cel de Turci nebiruit.

II

Turciș se posomora
 Pe mal verde cobora
 Și *din cale* nu se opria
 Pân' ce 'n calea lor zăria
 O salce rămurată
 Pe-un isvor *dulce plecată*;
 Lângă salce, o b'etrână
 Cu *două* caftane in mână

De-un Vulcan, de-un Căpitan
Dușmanul lui Soliman
 Iată, mări, cum venia
 Că la mal se întelnuia
 Cu trei fete Moldovence,
 Floricele dunărence
Vorbitoare, cântătoare
 Și de pănzi înălbitoare.
 —Bună vremea la trei fete
 De nu sunteți voi șirete,
 Spuneți nouă de Vulcan,
 Unde-i *aprigul Bogdan?*
 Deacă-ți spune voi cu drept
 Resări v'ar flori la piept,
 Flori cu *facie* de bujor,
 Si cu ochi de pruncușori;
 Lucrul vostru să sporească,
 Pânzele să se 'nalbească
 Cum e coala de hîrtiă
Și floarea de iasomie
 Ear de nu-ți grai cu drept
 Arde v'ar dorul in piept
 Lucrul să nu v'ă sporească,
 Pânzele să nu 'nalbească.
Ci la soare să ingrească.
 Și la v'ent sa putrezească.
 Cele fete moldovence,
 Floricele Dunărence,
 De la mal se depărta
 Și din gură cuv'enta:
 — Atunci s'agiungeți voi
 Când iți afla de la noi
 Unde-i badea cel iubit
 Cel de Turci nebiruit.

II

Turciș se posomora
 Pe mal verde cobora
 Și *de mers* nu se opria
 Pană' ce 'n cale *nu* zărea
 O salce rămurată
 Pe-un isvor *rece* culcată
 Lângă salce, o b'etrână
 Cu *trei* caftane *într'o* mână

De singe spălându-le
De petre bătându-le
Ear sub salce un căpitan
Coperit e'un lung mîntean.
Cine-i mândrul voinicel,
Cine-i mândrul bujurel,
Care'n iarbă odihnește
Și de viața-i nu 'ngrijește?

E viteazul de Vulcan
E șoimanul Moldovan
Ce la moarte nici gîndește

Căci la capu-i străjuește
Pandelachi grec voinic
Cu pistoale sub ilic,
Slugă vechiă și iubită
De stăpănu-i *miluită*,
Soliman s'apropia

Și din gură-așa grăia:
— Bre, Pandeli, de vrei bani
Să nu-i poți mănca doi ani
Dă-ne pe Vulcan legat
Ca să l ducem la 'mpêrat.
Grecul lacom respundea:
— Dați mi bani și om vedea.

Soliman se bucura,
Bani in poală-i numera
Zece pungi de irmilici
Opt de rubiele mici
Și vr'o trei de venitici
Ear Pandeli ce făcea?
La stăpînu-i se ducea
Cum se duce tupilată
Vulpea rea, vulpea șireata
Și cu brăul de mătăasă,
Brău cu țesătura deasă
I lega brațele 'n cruci
Și-l dăruia rob la Turci.

— Alelei, ferească Domnul
Ferească-mi-l pe tot omul
De urgiă păgânească
De credința cea grecească,

De singe spălându-le
De petre bătându-le
Ear sub salce-un căpitan

.
.
.
.

Șoimul ager de Vulcan
Stănd la umbră și dormind
De-a lui viață ne'ngrijind
Că de pază mi l păzește

Și la capu-i străjuește
Pandelaș, un grec voinic
Cu pistoale sub ilic,
Slugă vechiă și iubită
De stăpănu i *dăruită*,
Soliman s'apropia

Și din gură așa grăia
— Bre, Pandeli, de vrei bani
Să nu-i poți mănca doi ani
Dă-ne pe Vulcan legat
Că-i peșcheș de 'mpêrat
Grecul lacom respundea:
— Dați mi bani și om vedea.

Soliman se bucura,
Bani in poală-i numera
Zece pungi de irmilici
Opt de rubiele mici
Și vr'o trei de venitici
Ear Pandeli ce făcea?
La stăpănu-i se ducea

.
.
.
.
Și cu brăul de mătăasă
Brău cu țesătura deasă
I lega brațele 'n cruci
Și-l dăruia rob la Turci.

.
.
.
.

III

Lângă malul rădicat
 Stă Vulcanul resturnat
 Ca stejarul cel frunzos
 În pădure aruncat jos;
 Imprejuru'i adunați,
 Ședeau Turcii înarmați
 Și pe rând se întreba
 Ca ce moarte 'i-ar afla?
 Unii ziceau să'l omoare
 Cu laț de spânzurătoare;
 Alții să-'l cufunde'n apă,
 Alții să-'l înfigă'n țapă,
 Alții să-'l tae pe loc,
 Alții să-'l arunce'n foc!
 Iar Pandeli-'i asculta
 Și la răndu-i cuvânta:
 „La cea moară părăsită
 „De stăpânul meu clădită,
 „Este o peatră *grea, rotundă*
 „Care *lesne se acufundă*;
 „*Eu chitesc c'ar fi cu drept*
 „*Să-'i o punem lui la pept,*
 „Ca să macine înceet
 „*Tot nisipul din Siret.*“
 Evet! Turcii toți zicea.
 Pe Vulcan *âl ș'aducea*
 Și de peatră mi'l lega
 Și'n Siret îl arunca!
 Apele se deschidea
 Și pe loc se închidea
 Cum se'nchide pe-un mormânt
 Gura negrului pământ
 Apoi Turcii purcedea,
 La Galați ei se ducea,
 Lăsând *dinapoia* lor,
 Pe luciul apelor
Valurile ușurele
 Și vârteje'n cercurele.

V

Iar Vulcan se cufunda.
 De nisip până ce da,

III

Lângă malul rădicat
 Sta Vulcanul resturnat
 Ca stejarul cel frumos
 În pădure aruncat jos;
 Imprejuru'i adunați,
 Ședeau Turcii înarmați
 Și pe rând se întreba
 Ca ce moarte i ar afla?
 Unii zicea să 'l omoare
 Cu laț de spânzurătoare;
 Alții să-'l cufunde'n apă,
 Alții să-'l înfigă in țapă,
 Alții să-'l tae pe loc,
 Alții să 'l arunce'n foc!
 Iar Pandeli-'i asculta
 Și la răndu i cuvânta:
 „La cea moară părăsită
 „De stăpânul meu clădită,
 „Este o piatră *de rășnit*
 „Care *âncă n'au slujit*
 „*Și e bună de annat*
 „*De-un găt de vinovat*
 „*Și'n Siret de cufundat*“
 Turcii toți evet zicea
 Pe Vulcan *iute l ducea*
 Și de peatră mi'l lega
 Și'n Siret îl arunca!
 Apele se deschidea
 Si pe loc se închidea
 Cum se'nchide pe-un mormânt
 Gura negrului pământ
 Apoi Turcii purcedea,
 La Galați ei se ducea,
 Lăsând *îndărăptul* lor
 Pe luciul apelor
Văturele ușurele
 Și vârteje'n cercurele.

V

Iar Vulcan se cufunda,
 Până ce de fund el da

Când în fund, el ce făcea ?
 Brăul cu dinți'l rodea,
 Măna dreaptă'și desfăcea ;
 Din picioare se opintea
Și'n fața apei eșia ;
 Apoi *prinse-a înota*
 Și din gură-a cuvânta :
 „Sărăcuț, amar de mine !
 „Căci un ajutor nu-mi vine
 „Să mă *scap*e de la greu,
 „Să-mi lungească veacul meu !“
 Iată mări că de-o dată
 Îi răspunde-un glas de fată :
 „Voinicele ține bine
 „Că eu vin *pe loc* la tine“.
Și pe loc o fetișoară
Sărea veselă ușoară
 Intr'o luntre părăsită,
 Giumătate putrezită,
 Și cu mânele îi vâsla
 Lângă el până se afla.
 Apoi șferile 'i tăia,
 În luntrița mi'l suiă.
Și spre mal apuca ;
Vulcan dulce o săruta
 Și din gură cuvânta :
 „Fir-ai, dragă, *norocită*.
 „Că tu ești a mea ursită
 „Ca lumina de iubită !
 „Mergi acum la tine acasă
 „De-ți ie haina de mirésă
 „Și m'așteaptă bucuroasă
 „Că de a fi ș'oi isbândi
 „Cu tine m'oi logodi
 „Să *facem casă* împreună
 „Să trăim viață bună “

IV

El *spre* târg se 'ndrepta.
 Mamei lui se arăta,
 Iar batrăna *cuvânta* :

 „Alei! dragă de ești viu
 „Spune *maicăi* să te știu ;

Când din fund el ce făcea ?
 Brăul cu dinți'l rodea,
 Măna dreaptă'și desfăcea ;
 Din picioare se opintea
La lumină de eșia
 Apoi *greu* el inota
 Și din gură cuvânta
 „Sărăcuț, amar de mine !
 „Că un ajutor nu-mi vine
 „Să mă *scoată* de la greu
 „Să-mi lungească veacul meu !“
 Iată mări că de-o dată
 Îi răspunde-un glas de fată :
 „Voinicele, ține bine
 Că eu vin, *alerg* la tine
Copilița sprintenică,
Sărea într'o luntricică .

 Si cu mânele vâsla

 Pe *Vulcan* de mi'l scăpa
 Ear *Vulcan* o săruta
 Și cu drag i cuvânta:
 „Fir-ai, dragă, *fericită*
 „Că tu ești a mea ursită
 „Ca lumina de iubită !
 „Mergi acum la tine-acasă
 „De-ți ie haine de mireasă
 „Și m'așteaptă bucuroasă
 „Că eu dac'oiu isbândi
 „Cu tine m'oi logodi,
 „Șom *face casă* împreună
 „Să trăim viață bună.”

IV

El *la* târg se indrepta
 Mamei lui se arăta,
 Ear *betrăna* *lacrima*
 Și cu jale *cuvânta*
 — Alei, dragă, de ești viu
 Spune, *mamei* ca s'o știu

„Dar de nu să te *jelesc*
 „Trupul să ți-l pănzuesc

 — Nu sunt mort, nu mă *jăli*,
 „Nici cu pânzi nu inveli
 „Ci în *trențe* mă 'mvelește
 „De mă schimbă calicește.“
 Făcea ma-să cum făcea;
 În calic îl prefăcea
 El pe uliți apuca,
Cărciumele de le cerca.
 Cercă una, cercă două
 Pân' împlinia câte nouă;
 Când a fost l'a noulea,
 În lăuntru năvălea
 Că *zărise* și vëzuse
 Pe Pandeli ce-l vânduse!
Trădătorul sta culcat
Colo 'n fund pe un macat,
Mistuindu și faptele
 Și bându și păcatele
 — „Noroc bun și veselie
 „Celor ce-s în avuție

 „Și le i eugetul curat
 „Fără grijă de păcat!
 „Capitane Pandelaș
 „Tu ce ești un bogătaș
 „Da-mi, o frântă de lescae
 „Căci o foame reu mă tae
 „Și până 'n pământ mă'ndoaie“
 — „Măi sarman, strein, sărac
 „N'am ce-ți da, n'am ce să-ți fac
 „Că mă ții greu înșelat
 „De toți banii ce i-am dat
 „Pe ast paloș oțelit
 „Cu mănunchiul poleit
 „L'am plătit la Turci aici
 „Patru pungi de irmilici
 „Și nu-l știu de'i frățior
 „Sau vrăjmaș ucigător.
 — Dă-l 'ncoace fătul meu
 „Ca să-l vëd bine și eu
 „Și ti-oî spune chiar pe loc

„Ear de nu se te bocesc¹⁾
 „Trupul să ți-l panzuesc.
 „Podurile să-ți gătesc:
 „Nu sunt mort, nu mă *boci*
 „Nici în pânzi nu mă 'nveli
 „Ci în *strențe* mă 'nvelește
 „De mă schimbă calicește.“
 Făcea masă cum făcea;
 În calic îl prefăcea
 El pe uliți apuca,
Crășmele de le cerca.
 Cercă una, cercă două
 Pân' împlinia câte nouă;
 Când a fost l'a noulea,
 El în nuntru năvălea
 Că 'n lăuntru el văzuse
 Pe Pandeli ce-l vânduse!
Venzătorul sta culcat
Tocma'n fund pe un macat
Cântându-și faptele
 Și bându și păcatele.
 — „Noroc bun și veselie
 „Celor ce-s în avuție
 „Să-mi faceți parte și mie

 „Capitane Pandelaș
 „Tu ce ești un bogătaș
 „Da mi o frântă de lescae
 Că foamea cumplit mă tae
 „Și până 'n pământ m'indoaie.
 — Măi, streine, măi serace,
 De-ți e foame n'am ce-ți face
 „Că me țin greu înșelat
 „De toți banii ce i-am dat
 „Pe ast paloș oțelit
 „Cu mănunchiul poleit“

 — Dă-l 'ncoace fătul meu
 „Ca să-l cercetez și eu,
 „Și se-ți spun adevărat

Paloșu in vânt fluturînd,
Și pe Turci mereu cîtînd,
Și găsea la cafenele,
Bulbuind din narghilele
Și sorbind mereu cafele.
<i>Căsăpea el, căsăpea</i>	<i>Și din Turci el căsăpea</i>
<i>Căți pe mână-i încăpea</i>	<i>Căți pe mână-i încăpea,</i>
<i>Apoi vesel alerga</i>	<i>Apoi iute alerga</i>
<i>Și de nuntă o ruga,</i>	<i>Și voios se cununa</i>
<i>Pe copila Moldoveancă</i>	<i>Cu cea fată Moldovancă</i>
<i>Floricia Dunăreancă</i>	<i>Floricia Dunăreancă</i>
<i>Care in haine de mireasă</i>	<i>Care in haine de mireasă</i>
<i>Așteaptă voioasă 'n casă.</i>	<i>L'aștepta de mult acasă</i>
<i>Spus v'am cântecu bătrîn</i>	<i>Spus v'am cântecu bătrîn</i>
<i>Și mai am vr'o zece in sîn ;</i>	<i>Și mai am vr'o zece'n sîn.</i>
<i>De-ți avea suflete bune</i>	<i>De-ți avea suflete bune</i>
<i>Și p'acele vi le-oi spune!</i>	<i>Și p'acele vi le oi spune!</i>

Baladă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XLII (XXVIII)

XLIV (172)

* * *

Stefan Vodă (?) și Șoimul

— Șoimule, șoimuț ușor,
Fă-te roată, sus in sbor,
De'mi spune ce șgomot mare
Să aude la hotare ?

.
.
.
.

— De giur impregiurul tîu
Te calcă dușmanul rîu:
Te calcă Ungurii faloși,
Te calc Leșii dușmănoși,
Și Tătari și Turci merei
Care vin ca niște zmei.

— Las' să vie, las' să vie,
Să se dee pradă mie,
Moartea'i paște ca pe o turmă
Păcatu'i mână din urmă

— Șoimule, șoimuț ușor,
Făte roată, sus în sbor,
Ce se vede la hotare
De s'aude șgomot mare ?
Ștefan, viteazul meu

Zeu de altul c'ar fi reu
Ear de tine mult e bine
Că tu ești șoiman ca mine

— De giur impregiurul tîu
Năvălesc dușmani mereu
Te calc Ungurii faloși,
Și Litfeni necredincioși
Te calc hanii tălărești
Și urdiile turcești

— Las' să vie, las' să vie,
Să se dee pradă mie.
Moartea'i paște ca pe o turmă
Păcatu'i mână din urmă.

Mulți au mai venit la noi,
 Puțini s'au dus inapoi,
 Că-s Român cu patru mâni
 Și au leacuri de păgâni:
 De Tătari am o săgeată,
 De Turci o sabie lată,
 Și de Leși un buzdugan,
 Și de Unguri un arcan!

Mulți au mai venit la noi,
 Puțini s'au dus inapoi.
 Că-s Român cu patru mâni
 Și am leacuri de păgâni:
 De Tătari am o săgeata,
 De Turci pala mea cea lată,
 De Litfeni un buzdugan
 Și de Unguri un arcan!

Șoimul și floarea fragului

XXXVIII (XXVI)

X (31)

Sus, pe vîrvul bradului
 Stă Șoimu 'mpăratului
 Și se uită drept în soare,
 Tot mișcând din aripioare
 Jos, la trunchiul bradului
 Crește floarea fragu'ui
 Și de soare se ferește
 Și de umbră se lipește.
 — Florică de pe munte,
 Eu sunt șoim *voinic* de frunte,
 Eși puțin de la tulpină,
 Să-ți văd fața la lumină,
 C'au venit până la mine
 Miros dulce de la tine,
 Care mult m'au fărmeccat
 Mințile mi le-au furat,
 Și am pus în gândul meu
 Pe-o aripă să te ieu
 Și să mi te port prin soare
 Pân' te-i face iubitoare,

 Ori de sus să mă cobor
 Și să mă las eu de sbor,
 Să-mi fac răsad lângă tine
 Ca să te iubești cu mine!

Sus în vîrf de brăduleț
 S'a oprit un șoimuleț
 El se uită drept în soare
 Tot mișcând din aripioare.
 Jos, la trunchiul bradului
 Crește floarea fragului
 Ea de soare se ferește
 Și de umbră se lipește.
 — Florică de pe munte,
 Eu sunt șoim, șoimuț de frunte
 Eși din umbră, din tulpină,
 Să-ți văd fața la lumină,
 C'au venit până la mine
 Miros dulce de la tine,

 Cât am pus în gândul meu
 Pe-o aripă să te ieu
 Și să mi te port prin soare
 Pân' te-i face *roditoare*
 Și de mine iubitoare

 — Șoimuleț, dnios la graiu,
 Fie care cu-al seu traiu.
 Tu ai aripi sburătoare
 Ca să te înalți la soare,

. Eu la umbră, la recoare
 Am menire 'nfloritoare.
 Tu te leagăni sus, pe vânt
 Eu mē leagăn pe pământ.
 Dute'n cale-ți merși cu bine
 Făr'a te gândi la mine
 Că e lumea'ncăpătoare,
 Pentru o pasere ș'o floare!

La acest cântec, dat ca baladă, d. Alexandri pune nota următoare:

Cugetare poetică și de-e filosofie adâncă.

Deci un atestat ce-și dă sie însu-și, d. Alecsandri!

Brumărelul

Anton Panu, *Spit. am. br. 4*
 No. 5 (p. 11),

XI (33)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intr'o verde grădiniță
 Șade o d'albă coconiță
 P'așternut de calomfire,
 La umbră de trandafire:
 Trece un voinic *in* grabă
 Și cu suspin o întreabă,
 Spune mi dragă coconiță
 Cu singura ta guriță:
Ce ești, nevastă ori fată?
 Or zână din cer picată?
 Zice d'alba coconiță
 Cu singura ei guriță:
Nu sânt nevastă, nici fată
 Nici zână diu cer picată
 Ci sânt floare garofiță
 Răsărită'n grădiniță;
 Dar tu voinicele spune
 De ești insurat or june?
 — Eu sânt dragă brumărelul:
 Ei răspune voinicelul,
 Care seara pe răcoare

Intr'o verde grădiniță
 Șade-o dalbă coconiță
 P'așternut de calomfire,
 La umbră de trandafire:
 Trece un voinic *cu* grabă
 Si din fugă o întreabă
 Spune mi dalbă copiliță
 Cu rumena ta guriță
Ești nevastă, ori ești fată
 Or zână din cer picată?

Nici nevastă sânt, nici fată
 Nici zână din cer picată
 Ci sânt floare garofiță
 Răsărită'n grădiniță,
 Dar tu voinicele spune
Ești insurat ori ești june?
 Eu sânt dragă brumărelul:

 Eu vin seara pe recoare

Unde caz stric or ce floare, De mă culc pe sin de floare
Mă culc după scăpătare, Și când plec voios cu soare
Mă scol soare când răsare. După mine floarea moare

La exemplele deja date aci să adăugăm un citat caracteristic și interesant.

D. Hasdeu, utilizînd balada „Cucul și Turturica“, din colecția Alecsandri de la 1866, în eminentul seu studiu folkloristic asupra acestei balade, observă :

„La 1852 d. Alecsandri publicase această baladă *cam alt fel*, negreșit (?) după un exemplar tot poporan, dar *atât de divergente, în cît ambele trebuiesc considerate ca două subvarianturi*. În subvariantul din 1852 „Cucul și Turturica“ numără 95 versuri, cu zece mai puțin de cît în cel de la 1866“ ¹⁾.

Dacă un bărbat așa erudit și perspicace, un așa folklorist distins, că d. Hasdeu, a putut fi indus în eroare, ce să ne mai mirăm de alții? Și lucrul se explică. Nimeni n'a putut bănui până acolo buna credință și onestitatea literară a unui bărbat de însemnătatea lui Alexandri. Cu toții credeau în simple florii și dresuri stilistice, dar nici de cum în o manie de a schimba cu orî ce preț, chiar cu prețul sacrificării lor.

Ultima baladă populară publicată în „Convorbirile“ sub titlul titlu „Moș Cozma“ este: „Stroe Plopan“. Această baladă o regăsim, cu mici modificări, în colecția propriilor sale poezii „Opere complete“ partea II, v. III. Aceasta ne spune mai mult ca orî ce: D. Alexandri a înțeles că schimbările aplicate i dau dreptul de a o prezenta ca o lucrare proprie, precum și în adevăr este ori ce baladă în proză ce ar pune-o d-sa în versuri. Aci mai schimbînd și fondul (cum știm că a făcut la multe multe alte poezii) pare-ni-se că a urmat corect. Trebuea însă să urmeze în acelaș mod, după aceeași logică, cu mai toate poeziile din colecția de la 1866, pînd cel mult în frontispiciul lor, vorba de *imitațiuni, prelucrări libere*, cum e și cazul în realitate.

1): Hasdeu, Cuvente den betrăni, Apendice, 2 p. 505 și p. 506.

Și când ne gândim, că un străin, *W. de Kotzebue*, bărbat dotat în puterea cuvântului, încercând traducerea unor poezii populare din colecția Alecsandri, își deneagă cât posibil personalitatea sa și caută a traduce aproape sclavic, balade și cântice, ce fură apoi din nou forfecate de d. Alecsandri după plac, în loc ca asta să-i fi fost de lecție.

Eacă în ce chip se exprimă regretatul Kotzebue:

„Die meisten sind genau in ihrer ursprünglichen Form geblieben, ohne Eintheilung in Strophen, und hiedurch allein schon leicht heraus zu finden. Um in diesen durchaus *kein Wort, kein Bild* zu verstanlen, habe ich den Reim nur da angebracht, wo ihn mir der Zufall in die Feder gab . . . Die Uebrigen haben eine Umgestaltung in Versbau erleiden müssen; ich wollte für jeden Geschmack etwas in die Sammlung einschalten — daher die Freiheit die ich mir genommen. *Aber in dem Gange der Erzählung bin ich überall treu dem Original gefolgt, und ich darf mich leider nicht rühmen, Vater auch nur einer eizigen Idee, eines einzigen Bildes in dem ganzen Hefte zu sein*“¹⁾.

Comparând acum versurile din *Kotzebue* cu cele din Alecsandri de la 1855; își poate ori cine face o idee suficientă de schimbările posterioare.

Și dacă în Miorița de ex. nu ne întimpină de cât o mică deosebire de la o publicație la alta (sunt trei), totuși sunt schimbări, adause și scăderi fără rost și noimă și ne lasă cu siguranță impresia, că chiar prima publicație din „Bucovina“ (1849) e deja cioplită și ciopărtită în deajuns.

Negreșit că se cere cu totul altă lucrare spre a urmări și dovedi schimbări aduse în text, când n'avem probe directe. Să

- 1). *Kotzebue*, op. cit.. p. XII și XIII. Eacă și traducerea: „La cele mai multe (din poezii) am conservat forma originală fără aranjare în strofe și de aceea lesne de urmărit. Și spre a nu desfigura în ele *nici o vorbă nici o figură*, am dat numai acolo rima, unde mi-a curs din pană . . . Restul a trebuit să sufere o schimbare în versificare; am vroit să satisfac gustul fie-cărui. într-o că-va — de aci libertatea ce mi-am luat. Dar *în giurul povestirei am urmărit neconținut cu credință originalul și, regret, că nu mă pot lăuda, că sunt auto-sul macar al unei singure idei, al unei singure figuri din această publicațiune.*

semnalăm un Criteriu, după noi foarte important, care rezultă din observarea și studiarea întregului material al literaturii populare și în special al poeziei, și care ne poate servi drept călăuză într'un atare haos: *Sceneriile, întorsăturile și imaginile indeosebi cele picante*, căci nu se pierd și trebuie să se regăsească negreșit când într'un loc, când într'un altul.

Poporul nefiind bogat în plăzmuiri, nu poate uita și pierde așa lesne din nestematele sale, nu le poate uita și precum se desfată adesea cu aceeași priveliște a naturii, tot astfel își leagă auzul și simțimântul cu același vers, cu același tablou și cu același subiect încântător.

Deei unde nu ne întâmpină, ca în „Miorița, un vers cum e

O gură de raiu

de cât o singură dată în întregul repertoriu al poeziei populare române putem fi siguri că e un vers croit.

BCU Cluj / Central University Library, Cluj M. SCHWARZFELD.

(Va urma).

TIGANUL ȘI SUPREFECTUL

(Anecdotală populară)

Un Țigan, mai an orî anferț, cum se spune, la vr'un sat,
Fu zăpsit de suprefectul cu ce-vă de furluat.
Și umbla și Țel acuma cercetînd, ca orî și care,
Ca să poată să găsească ce-vă chipuri de scăpare.
Ce să facă, ce să dreagă, dur în jos și dur în sus
Nu știu singur nimerit'a sau că alții Ț-au mai spus,
Hotări se vîndă totul, mînz și Țeapă și ciuvețe
Ciți-vă zimți să 'nchipuească suprefectuluș să-Ț deȚe.
Căci n'avea doar alte chipuri, n'avea spete nicăire
Nici prietenȚ cu putere tocmai la ocîrmuire.
Ce-avea? Parcă-avea Țel neamuri, fețe mari politicești
Să le bată telegraful pe minunt la București?
Nu. Nemică. Unde merge pentru Țel nu-Ț nime a casă.
De ceȚ mari întreabă lumea, de ce-Ț micȚ cuȚ dracu-Ț pasă?
Nici chiar sfinții nu-Ț ascultă, roage-Ț păn și cu sudorȚ,
Căci și'n ceriu se'ntreab' acuma de ai drept de alegătoriū.
Și pe ceȚ micȚ cad doar toate, cȚte nicȚ și'nchipuȚ încă,
Vînt și ger și pureci, ploșniȚi, păn și muștele-Ț mînîncă.
Popa înghite la prescure chiar de sațiu nu de leac
Iear un șoarec numai gustă și se face liliac!
Crîngul lume-Ț făr de milă, un vîrtej de vînt turbat
Nu mai poți să-Ț dai de capăt ca și unuȚ diplomat.

* * *

Pricepînd ast-feliu țiganul că nu ȳ dat orȳ cui să fure
 Și vȳzînd că suprefectul nu vrea alt-feliu să se ȳndure,
 Vinde tot și dȳ pȳrale. Și'n sfișit cu bucurie
 Vine-a casȳ acum și spune c'a scȳpat de pușcȳrie.
 Ce-ȳ, mȳ rog, și banul ista!! Mare lucru-ȳ și'nchinat!!
 De-ar fi fost și'n vremea veche, zeu c'Adam ȳera ȳertat.
 Inse acuma altȳ veste. Vine baba cea bȳtrȳnȳ
 Și-l ȳntreabȳ:

— Dar ȳi-a dat ȳel vr'o fitanȳie la mȳlȳ?

— Nu!

— Trȳsni-te-ar nȳpȳdi-te-ar, poghibalȳ blȳstematȳ!

Haȳ cu toȳi la subprefectul sȳ le dea chitanȳȳ ȳndatȳ.

— Cum sȳ lașȳ tu, mȳi, fitanȳa?! Dar fitanȳa-ȳ lucru mare!!

„Care om de samȳ astȳ-zȳ, socoteșȳi, fitanȳȳ n'are?!“

Merg, ajung și stau la ușȳ, ca'ntr'un loc dregȳtoresc,

Pȳn ce ȳese suprefectul sȳ-ȳ ȳntrebe ce doresc.

— Ce vȳrȳi, mȳi?

— Poȳ-dȳ, cucoane,... dȳ! fitanȳȳ sȳ ne daȳi....

— Haȳ pașol!! Auzȳ!! Voȳ, cȳoare, daȳi chitanȳȳ cȳnd furaȳi?!...

T. D. SPERANȳȳ.

Singur.

Sclipese și bat pripit din frunze plopi
Iear vîntul, vrăjînd, curge șuvoi
Și'n drumu-î smulge, zvîrle veștede foi
Cît par' că s'ar din răni de moarte stropi.

Zăbranice aspre din vîrfuri de brad
Atîrnă de-asupra țerbeî uscate
Și'n picuri grele, de jale încărcate
Din cînd în cînd, lacrămî de rășină cad,

Potop gălbui de lumină se varsă
Din luciul cerinlui liniștit, întins
. . . . In mînte-î se petrece trecutu-î stins
Și simte murindu-î inima arsă.

O CARP.

SCHIȚE CRITICE

Clasicism, Romantism, Realism, Idealism, Naturalism, documente omenеști, adevărată zugrăvire a vieții, anchetă literară, etc. etc. etc.; ȳeată cuvinte cari se repetă mereu, cînd ȳe vorba de literatură, cari se aruncă cu dușumul ȳn orȳ-ce foileton literar. Dar veșnica repetare a acestor cuvinte nu dovedește de feliu că ȳele sȳnt pricepute lămurit, ba din potrivă nu numai ȳn public, dar chiar ȳntre cei ce se ȳndeletnicesc cu literatura domnește cea mai mare neȳnțelegere ȳn privința acestor numeroși termeni literari.

Spre pildă.

ȳn foiața literară a unui ziar din capitală, fiind vorba despre *Don Carlos* al lui Schiller, se spune că Schiller ȳeste din școala romantică germană; ȳn alt ziar am cetit același lucru despre Goethe! Cei cu aceste părerȳ au avut fără ȳndoeală cuvintele lor: Schiller, după stil, după metoda lui de a scrie, după ȳnjghebarea dramelor sale, poate de multe ori să pară romantic. Adevărul ȳnse nu-ȳ ast-feliu. Școala romantică germană a avut ca reprezentanți și ȳntemeetori pe frații Schlegel, pe Hoffman, pe Tieck, pe Novalis, Werner, Arnim, Uhland, etc. . . . ȳeară poezii geniali ai Germaniei, Goethe, care a scris „Iphigenia“ și „Prometheus“, Schiller, care a scris „Die Götter Griechenlands“,*) pot fi numărați mai degrabă ȳntre clasici de cît ȳntre romantici. ȳntre spirațiunile și idealurile ȳnalte umanitare ale unui Schiller și

tendențele și năzuințele înguste ale romanticilor germani iese o prăpastie; și Goethe iese chiar în războiul pe față, în luptă înverșunată cu romanticii germani.

Altă pildă:

Zola socoate pe Balzac și pe Stendhal ca întemeetorii Naturalismului modern, ca scriitorii naturaliști; și negreșit are cuvintele sale, cînd gîndește așa, Brandes înse, în monumentală sa carte „Die Literatur des neunzehnten Jahrhunderts“ (**)) îi numește romantici; în schimb înse pe Byron și pe Shelley îi pune între naturaliști. Imi închipuii ce ochi trebuie să facă Zola, văzînd că un critic de talia lui Brandes pune pe autorul romanului „Cousine Bette“ și pe autorul scrierei „Rouge et Noir“ între romantici; iese pe autorul lui „Manfred“, care chiamă duburii din lumea cealaltă, între naturaliști!

Cum se vede chiar între scriitorii de frunte ai străinătății nu-i înțelegere nici chiar pentru o chestie așa de simplă cum iese clasificarea scriitorilor în romantici și naturaliști. Și noi de acest fapt nu ne mîerăm. Producțiunile spiritului omenesc sînt rezultatul unui mare număr de factori și de condiții și de aceea iese greu, foarte greu, da a le clasifica și lămuri. De multe ori vom putea pune pe un scriitoriu într'o grupă, într'o școală, luînd în samă una din creațiunile sale sau să-l numărăm în altă grupă, în altă școală, sprijinindu-ne pe altă producție a lui. Mickevicz, genialul poiet al Poloniei, a scris pe „Konrad Wolenrad“, o poiemă cu desăvîrșire romantică, dar a scris și pe „Pan Tadeusz“, o superbă icoană a moravurilor șlahteii, nobilimei polone, o admirabilă poiemă naturalistă. Lermontof, marele poiet rus, a scris o poiemă „Demon“, cea mai frumoasă poiemă scrisă în limba ruscă, o poiemă romantică, unde iese vorba despre o princesă din Caucazia și de un demon, adecă înger căzut; dar a scris și un roman „Un erou al timpului nostru“, unul din cele mai bune din bogata li-

*]. „Zeii Greciei“.

**]. „Literatura veacului al XIX-lea“.

teratură naturalistă a Rusiei. Dickens a scris admirabile romane naturaliste și în același timp a scris nuvele mistice à la Hoffman; mai mult, în aceeași operă găsești câte o scenă exactă, naturală, perfectă și câte una plină de imaginație fantastică, deci cu totul romantică.

Balzac ne-a dat tipuri naturaliste nepieritoare, ca Rastignac, Baron Hulot, dar ne-a dat și tipuri, ca Vautrin, un feliu de Jean Valjean al lui V. Hugo, orî pe Lambert, o imaginație mistică și bolnăvicioasă à la Hoffman. Aceste pilde pe cari aș putea să le înmulțesc după poftă, arată și îele cît de nehotărîte și cît de greu de lămurit sînt producțiile literare; tot așa de încurcate și de puțin luminate sînt noțiunile de Romantism, Naturalism, Idealism. Nu mai puțin încîlcite, ba poate și mai mult chiar, sînt espresiunile: anchetă literară, documente omenești, analiză psihologică etc. etc.

Complexitatea chestiei cu care ne îndeletnicim face folosi-toare și de dorit orî-ce lucrare merită să aducă puțină lumină în astă prîvință; tocmai acest gînd m'a făcut să scriu cîte-va articole în această prîvință pentru „Contemporanul“. Firește că n'am de loc pretenția de a aduce lumină în toate chestiile sus pomenite, sau de a face o clasificare rațională a scriitorilor: întreprinderea aceasta ar întrece cu mult puterile mele. În aceste cîte-vă articole voiî să aret niște considerații personale, cari mi se par adevărate, precum și multe păreri de ale altora ce-mî par că respîndesc oare-care lumină asupra acestor chestii literare. Adevărul îeste că am vrut și voiesc să scriu mai ales despre realism și naturalism (între acești doi termenî noi facem o deosebire însemnată, cum vor vedea cetitorii noștri) în literatura modernă, dar începînd să scriu am văzut că nu îe cu puțință a vorbi despre literatura modernă fără să amintesc despre sistemele literare și artistice, ce au fost mai înnainte.

Fenomenele literare și artistice, ca și feomenenele în general, sînt strins legate, izvoresc unele din altele. În lanțul nesfirșit de fenomene, în șirul fără marginî de cauze și efecte, nu poți lă-

X muri un fenomen, fără să atingă întregul lanț; nu poți atinge un fapt, fără să vorbești de toate taptele premergătoare și cari îl condiționează. Și tocmai din această pricină, vroid să vorbesc în special despre școala naturalistă și realistă modernă, nu potsă nu pomenese, măcar pe scurt, și de scoalele literare și artistice de mai înainte.

Classicismul antic și Romantismul din veacul de mijloc

Marele poiet german, Heinrich Heine, vorbind despre școala romantică germană, în admirabila sa carte „Die romantische Schule“ *) — unde se arată tot atât de adânc critic pe cât ie și de mare poiet — se întreabă: Care ie deosebirea între clasicism și romantism? Că unul reprezintă literatura și în general arta societății antice; iar altul literatura și arta societății în veacul de mijloc, asta arata numai șirul cronologic al aretării lor, dar nici de cum deosebirea întrinsecă între dînsele. — Arta clasică ie plastică. Foarte bine; dar arta, adevărata artă, ie în general plastică, fie ie clasică, fie romantică. „Oare chipurile din comedia divină a lui Dante sau de pe tablourile lui Raphael, nu sînt iele tot așa de plastice ca și cele din Virgiliu și de pe păreții Herculanului?“, zice Heine. Care ie dar deosebirea caracteristică?

Această deosebire, în esența ieî, după Heine, ie următoarea: Arta clasică aveă de reprezentat finitul material; arta romantică înfinitul spiritual. Arta clasică aveă de înfășoșat relații materialiste; arta romantică, relații spirituale. De aice urmează că în arta plastică antică producțiile artistului ierau cu totul identice cu cea ce vroeă iel să înfășoșeze; pe cînd în arta din veacul de mijloc nu ieră nici o dată identitate cu ceea ce dorea artistul să arete. Prin aceste cuvinte se arată în parte deosebirea fundamentală între clasicism și romantism; dar pentru deplina pri-

*) „Școala romantică“.

cepere a acestei deosebiri și mai ales pentru a pătrunde înțelesul fie-cărei din aceste două școli artistice, se cere să intrăm în dezvoltări mai amănunțite.

* * *

Pe coastele și pe insulele mării Egee trăea acel popor mic la număr, dar mare prin însemnătatea sa istorică, prin inriurirea ce-a avut-o asupra propășirii neamului omenesc. Un pământ bogat, o climă superbă au înlesnit Grecilor, să poată ușor ajunge la îndestularea celor mai de căpetenie trebuinți materiale, fără multă muncă; de altmintrelea Grecii, cetățenii liberi, nici nu munceau, ci sclavii se îndeletniceau cu munca materială. Această îndestulare materială, deși ne luxoasă, această scutire de griji pentru vieța de toate zilele trebuie să deie, și a dat, caracterului cetățenilor liberi ai Greciei libere, liniște, spirit de neatîrnare, de demnitate personală. Aceste calități ale caracterului cetățeanului din Grecia, trebuia să producă și instituțiile democratice și egalitare ale acestei țări. În cetate sau cetățeanul se simțea stăpîn. În cetatea greacă toți cetățenii se cunoșteau, erau rude; cinsteau pe adevăratul sau închipuitul lor strămoș comun. Solidaritatea domnea printre cetățeni, cel puțin până cînd s'au dezvoltat clasele și lupta de clase, care a adus după sine pîierea acestei solidarități.

Dar libertățile și toate bunurile cetății trebuia apărute în potriva vecinilor, cari în fie-care minunt puteau să năvălească, să distrugă cetatea, să prefacă pe cetățenii liberi în robi. Războiul, și un războiul aproape neconținut trebuie să poarte omul antichității și caracteristica războiului din acele vremi țeră, întemeierea lui pe puterea, pe îndrăzneala soldatului. Nu invențiile tehnice moderne, cari au prefăcut pe soldatul timpurilor noastre într'un automat, ci ghibăciea, puterea fizică a luptătorului hotăreau biruința. Lupta pentru existență a făcut deci pe Grecia să-și îndrepte toată luarea a minte, toată puterea ței, pentru a forma trupuri sănătoase, voinicice. Gimnastică, alergări, lupta cu pumnul, feliu de feliu de exerciții corporale, traiul vecinic sub ceriul liber, țeată educația Grecilor. Traiul material și social fericit, lupta pen-

tru existența cetății, amîndouă aceste au făcut din Greci mai ales materialişti, oameni cari vedeau în sănătate, în înflorirea trupului, idealul perfecției omenești. Și acest ideal materialist, și-a pus pecetea nu numai pe arta Greciei, dar chiar și pe religia ie. „In Homer, care iese biblia Grecilor, zice Taine*), veți găsi pretutindenea că zeii au trup omenesc, carne pe care lăncile pot s'o sfășle, sînge roș care curge, instincte, minii, plăceri așa de asemănătoare cu ale noastre, în cît eroii pot fi amanții zeitelor și zeii au copii cu muritoarele. Intre Olimp și pămînt nu-i nici o prăpastie, zeii se scoboară și noi ne suim într'însul; ne întrec numai pentru că nu-s supuși morței, fiind că rănele cărnei lor se vindecă mai iute, fiind că sînt mai tari, mai frumoși, mai fericiți de cît noi. De altmintrelea, ca și noi, ieii mîncă, beau, se bat, se bucură de toate simțirile și de toate facultățile lor trupesti. Grecia într' atîta și-a făcut un model din frumosul animal omenesc, încît și l'a făcut idol, glorificîndu-l pe pămînt și îndumnezeindu-l în ceriū“.

Acest ideal materialist al corpului omenesc înflorit, sănătos și frumos a dat o artă statuară (sculptura) — feliū de artă mai ales potrivit pentru a înfățișa un trup frumos și sănătos — cum nu s'a mai văzut de atunci pe lume. Dovadă nouă de puterea artistică a sculptorului grec, de acele minuni ce artistul putea face din piatră, iese mulțimea statuelor dezgropate la Pergam și a-zī aflătoare în muzeul de la Berlin. Numărul statuelor iese colossal în Grecia veche. „După ce Romanii au învins pe Greci și au adus statuele la Roma, numărul statuelor iese de o potrivă cu al locuitorilor acestui imens, oraș“, zice Taine.

Am zis că împrejurările din lăuntrul cetății, împrejurări materiale și sociale îndestulătoare, au fost mai ales pricinile cari au pus pecetea lor caracteristică pe arta greacă. Din aceasta nu trebuie înse să se scoată încheerea că în Grecia antică vieța iese o fericire ideală absolută. Mai întaiū o fericire absolută iese

*) V. „Philosophie de l'art“. Vol. I pag. 81—82.

un non-sens și în orî-ce caz ast-feliu de fericire ideală n'a existat în Grecia. Războaiele pricinneau mulțime de nefericiri. Afară de aceasta pe vremea lui Pericles, adecă pe timpul celei mai mari înfloriri a artei Atice, în Athena ȳerau clase și luptă de clase; ȳerau cetățeni bogați și cetățeni seraci și lupta di'ntre aceștia a fost ȳntăiea pricină a căderei democrației antice în Grecia. Multe nenorociri a pricinuit și această luptă. In sfirșit Grecii ȳerau oameni, și oameni ajunși la un ȳnnalt grad de dezvoltare ȳntelectuală și sentimentală; ȳei ȳubeau, urau, ȳnvidieau, se luptau, ȳși răz bunau, plȳngeau. Această parte ȳntunecoasă a vieții Greciei a găsit și ȳea ȳnterpreți geniali, cum de pildă au fost Eschyle, Sophocle și Euripide.

Dar și în tragedie se arată acela-și caracter esențial al artei grece pe care Heine a caracterizat-o ast-feliu: „formele plastice ale artei antice sȳnt identice cu ceea ce ȳe de ȳnfătoșat, cu ideea pe care artistul a dorit s'o reprezinte“. In tragedia greacă se vede aceea-și siguranță, aceea-și ȳnfătoșare materialistă a lucrurilor; suferințele omenești sȳnt ȳnfătoșate așa cum trebuie și pot să fie asemenea suferinți la oameni cu nervii sănătoși. Sănătatea și puterea fizică și spirtuală respiră din toate producțiile artistice grecești. Această artă a fost moștenită de Romanȳ, ale căror creații artistice reprezintă acelea și trăsături caracteristice, cel puțin până la epoca de căderei.

Dacă arta clasică ȳeră materialistă, cȳte o dată prea materialistă, arta veacului de mijloc ȳeră cu totul spiritualistă. Năvălirea barbarilor a distrus imperiul roman; vreme de 500 de ani barbarii năvăleau distrugȳnd, trecȳnd prin foc și prin sabie toată cultura antică a Romanilor, și cȳnd în sfirșit, în veacul al X-lea ȳei s'au așezat ca biruitori, n'a remas nici urmă din splendida cultură a vechilor locuitori. Barbarii după ce s'au așezat ca biruitori. n'au adus pace, ei au urmat ȳnnainte cu războiul.

Feodalii prefăcuți în baroni, purtau războiȳ vecȳnic ȳntre dȳnșii. Din castelele lor ȳntărite ca niște fortărețe, năvăleau asupra vecinilor, jefueau, omorau, distrugeau. Drumurile ajunseră

de neumblat, fie din pricina baronilor cari jefueau pe călători, și pe negustori, fie din pricina cetelor de hoți, cari prădau ziua-'n amieaza mare. Mai ales a suferit poporul de jos, servi nenorociți, ale căror bordeie țerau, recoltele distruse, femeile siluite.

Dacă un baron prăpădea prin foc și sabie satul altuia, acesta se răzbună jefuind satul celui di'ntăiu. Dar nu numai vîetea serilor, ci și a feodalilor ajunsese, fără mare preț. Plecînd unde-vă, baronul feudal nu știea dacă se va mai întoarce; orî întorcînduse, nu știea de nu-și va găsi castelul distrus de alt baron cu care țera în vrăjmășie. Silnicia, selbătăcicia, cruzimea sînt trăsăturile caracteristice ale acestei epoci. Iată ce zice Taine despre această nefericită vreme: „Șefii barbari, ajungînd castelanii feodali, se băt看 între dînșii, jefueau pe țeranî, dădeau foc recoltelor, nemi-ceau mărfurile, prădau și schingîneau după poftă pe nenorociții lor șerbî. Ogoarele remăneau nelucrate și lipsau cele de nevoie pentru hrană. Prin veacul XI-le, în șapte-zeci de ani, a fost de patru-zeci de ori foamete. Un calugar, Raul Glaber, povestește că se făcuse obiceiul de mînceau carne de om; un măcelariu a fost ars de viu, pentru că atîrnase în fața prăvăliei sale carne de om. Mai adăogiți că'n murdăria și mizeria universală, prin uîtarea celor mai elementare regule de igienă, cîumele, lepra, epidemiile, se aclimatizaseră ca pe pămîntul lor. Oamenii ajunseră la obiceiurile antropofagilor din Noua-Zelanda, la dobitocia prostească a Caledonienilor și a Papuașilor, *au plus bas fond du cloaque humain*, fiind-că amintirea trecutului crește ticăloșia prezentului; și cele cîte-vă capete gînditoare, cari ceteau încă vechea limbă, simțeau cu durere imensitatea căderei și grozava adîncime a prăpăstiei în care se prăbușă de o mie de ani neamul omenesc“. Acest tablou țe mai pe jos de cît grozavul adevăr. Ast-feliu de stare de lucruri țe cît se poate de priitoare pentru a dă naștere la stări sufletești bolnăvicioase. Psihologia fiziologică va explica, și explică chîar acuma multe din anormalitățile sufletești zemeslîte și dezvoltate în veacul de mijloc. De domeniul psihologiei științifice țe și explicarea următorului fenomen, care de o

dată se pare ciudat și de necrezut. Alergarea după fericire, adecă năzuința de a ajunge la deplina armonie și neîmpiedecata dezvoltare trupească și sufletească, ție cea mai fundamentală lege a dezvoltării omului și omenirei. Cînd vre un factor natural sau social vine și împiedecă astă dezvoltare, cînd acest factor munceste, torturează, distruge pe om fizicește și moralicește, atunci se naște o reacție în potriiva acelei stavile, care se împotrieste celei mai temeinice din legile dezvoltării omenesti; omul se sileste să învingă vrăjmașul, să-l distrugă de ție cu putință. Cînd înse acest factor lucrează cu tărie și distrugătoriu, cînd mai ales lucrează o vreme îndelungată, istovind toate puterile, toată energia omului, atunci se întimplă un lucru straniu: omul nu numai că se împacă cu vrăjmașul sau vrăjmașii ce-l distrug, îl nemicesc, dar chiar începe să idealizeze această nemicire a sa morală și materială, începe s'o idealizeze în arta și religiunea sa. Dacă serăcicia, jaful și alte nenorociri de tot felul împiedecă pe om să ducă o viață casnică liniștită, cu nevasta și copiii săi, dacă un șir de factori istorici neprielnici, împiedecă viața familiară, atunci omul se deprinde din ce în ce mai mult cu necăsătoriea; mai mult, încetul cu încetul femeea ajunge pentru dînsul ce-vă necurat, traiul împreună cu o soție ție desprețuit; țieară fecioriea femeei și a bărbatului ajung să fie ideal omenesc. Cînd cei mai mari țieaui din gura omului cea din urmă bucățică de pîne, îl despoaie de cea de pe urmă haină din spate, dacă omul ție silit să trăească gol și lihnit de foame, apoi cu timpul nu numai că se obicînueste cu această stare de lucruri, dar începe chiar s'o idealizeze; toate mulțămirile trupești le privește ca necurate, pline de păcate; țieară adevăratul ideal ție serăcicia, traiul în vizunie, hrana cu rădăcini. Dacă niște păcătoase împrejurări sociale împiedecă pe om să viețuească împreună cu semenii săi, să ducă adecă o viață socială, atunci pe nesimțite și din ce în ce mai mult, idealul omului ție pustniciea. Într'un cuvînt, cînd niște păcătoase condiții naturale și mai ales sociale nemicesc pe om din toate punctele de vedere, atunci omul idealii-

zază această nenorocire. Așa India se va umplea de fahiri, cari trăesc în pustiiuri, se îngroapă în pământ, stînd ast-feliu septămîni întregi; ȳea va da o concepție filosofică în centrul căreia va stă cuvîntul nemicirei: „Nirvana“. Tot așa Europa din veacul de mijloc se va umplea de o mulțime de sfinți pustnicî, ascheți, cari își vor chinui trupul, vor umblă goi, flămînzî; ȳeară esența religiei creștine va fi persecutarea trupului omenesc. blăstemarea cărnei. Așa ȳe în Persiea, în Egipt și'n toate țerile unde există anume condiții istorice.

La ȳntăiea vedere se pare că aste fapte contrazic orî mai bine nemicesc chiar cu desăvîrșire legea fundamentală enunțată mai sus, adecă alergarea după fericire. Adevărul inse ȳe că chiar idealizarea nemicirei ȳeste tot o alergare după fericire, dar o alergare *sui generis*. Omul neputînd să realizeze fericirea, ȳntr'un chip normal, prin îndestularea armonică a tuturor trebuințelor trupesti și sufletești, tinde să realizeze această fericire ȳntr'un chip nenormal prin nemicirea trupului, a materiei și prin idealizarea spiritului. Intocmai după cum un riu, ce curge pe-o albie curată ȳntre maluri pline de verdeață, dacă găsește o stavilă în mersul său se revarsă în altă parte și ȳe silit să-și facă drum prin mocirle și stînci; așa și vieța oamenilor, a societăților, oprită în mersul normal cătră fericire, tinde să realizeze această fericire pe căi piezișe și stîncoase, prin mocirlele spiritualiste. Firește că astă ridicare a spiritului la demnitatea unui ideal, despărțindu-l de materie, de corp și punîndu-l în vrăjmășie de moarte cu materia, ȳeste un lucru tot atîta de anormal, pe cît de anormale au fost ȳmprejurările politice și economico-sociale, cari au provocat'o.

Alătura cu această idealizare a spiritului despărțit de trup și pus în vrăjmășie cu dînsul, alătura cu această boală psihică s'au dezvoltat alte stări sufletești bolnave. Veacul de mijloc ȳe epoca clasică a psihozelor și nevrozelor de tot felul. Un individ apucat de epilepsie în stradă provoacă aceea-și boală la unii din privitori cari ȳerau cu desăvîrșire predispuși la orî-ce boală nervoasă. Alt individ ȳe bolnav de nesimțire (anestezie) ȳntr'o parte

a trupului său ; aceasta ie o dovadă atît pentru dînsul cît și pentru ceialaltî că dracul, necuratul, s'a încuibat într'însul, căci cum să se esplice faptul că tăierea unei părți a trupului nu-î simțită de individ? Și individul bolnav ie ars de viu, ca unul ce slujește de locuință dracului. Un om ie apucat în mijlocul uliței de dorința de a jucă, dorință peste puțină de învins, începe să joace și'n puțină vreme se alcătuește în jurul lui un cerc de oameni, cari joacă fără voiea lor. Și această bandă de dănțuitorî, pornește prin orașe și prin sate, umplînd de aceea-și boală nervoasă și pe alții.

Pentru toate aceste boli a fost o singură și temeinică explicare: în bărbat sau în femei aũ intrat dracî, deci acești oameni sînt în legătură cu necuratul și trebuie arși de vii. Pe femei le legau și le aruncau în apă și dacă ar fi căzut la fund ieră dovadă că-s curate, iear de remăneau plutind pe deasupra apoi ieră sigur că-s în legătură cu Satana și le osindeau la moarte prin foc. Și ieră destul numai o presupunere, pentru a fi supus acestei judecări. Pe lîngă judecata cu apa, mai ieră și judecata prin foc. Dacă omul ie nevinovat, apoi mîna-î pusă în foc nu trebuie să arză; dacă di'mpotrivă mîna arde, apoi de sigur omul are niscai-vă legături cu Scaraoschi. Acestea și o mulțime de alte fapte de aceea-și natură, caracterizază această epocă fără seamăn de tristă și dureroasă. Cînd te gîndești la acea vreme grozavă, versurile celui mai mare poiet al aceluî timp, îți resună în urechi:

„Noi sem venuti al luogo ov io t'ho detto

„Che vederai le genti dolorose

„Ch'hanno perduto lo ben dello'ntelletto“ *).

Despre nefericiții oameni ai acestei epoce, cu drept cuvînt se poate zice, di'mpreună cu marele poiet :

*) Am ajuns la locul în care ți-am spus
Că veî vedeă neamurile dureroase
Ce au pierdut bunul minței

„Questi non hanno speranza di morte
 „E la lor cieca vita e tanto bassa
 „Che'nvidiosi son d'ogni altra sorte
 „Fama di loro il mondo esser non lassa
 „Misericordia e guistizia gli sdegnà
 „Non ragionar di loro ma guarda e passa“ *)).

Și cînd marele și mîndrul cetățan al Florenței și primul poiet al acestei epoci, exilat din Florența pribegea pri'ntre străini, trăind din milă, a avut acel vis grozav, care se cheamă „Ieadul“ pe a căruia poartă ie scris cu litere de sînge și de foc:

„per me si va nella cità dolente
 „per me si va nell'eterno dolore
 „per me si va tra la perduta gente

.
 „Lasciate ogni speranza voi che'ntrate“ **).

Infernul lui Dante ie opera caracteristică a vremei aceleia; toate colorile întunecate, toate lacrimile, tot sîngele cu care Dante a zugrăvit Ieadul său, au fost luate din viața reală, care îl încunjură:

De altmintrelea ie de înțeles cum trebuie să fie în general arta acestei vremi. Artă oglindește într'un feliu orî înnaltul vieața unei epoci. Caracteristica vieței spirituale din vrista de mijloc, a fost idealizarea, și o idealizare exagerată a spiritului.

*)]. Aceștia n'au nădejde de moarte
 Și vieța lor întunecată ie așa de înjosită
 In cît pizmuese orî ce altă soartă
 Lumea nu lasă să se facă veste despre dînșii
 Mila și dreptatea îi desprețuește
 Nu vorbi despre dînșii, ci privește și tacî“.

**]. „Prin mine se merge în cetatea plină de jale
 Prin mine se merge în durerea fără sfișit
 Prin mine se merge la oamenii pierduți.

.
 Părăsiți ori-ce nădejde, voi cari intrați.

***) Dante. Divina comedia.

dușmănit cu materia, și dacă tot așa va fi și în artă, aceea-și va fi trăsătura ieii caracteristică. Dacă arta din veacul de mijloc va cînta iubirea, acea iubire nu va fi sănătoasă, normală, ci o dragoste platică, nefirească. Un cavaleriū care se luptă întreaga lui vîeață pentru gloria mai mare a iubitei sale; un cavaleriū care arată minuni de curaj și de virtute și care mereu gîndește, suspină, plînge după iubita-î; țieată pe cine vor cînta trubadurii Eroul nuvelelor va fi acela-și cavaleriū, încercat cu toate virtuțile, prefăcut într'o virtute abstractă. Alt erou va fi un călugăr, țieară-și o virtute, sfințenia personificată și emancipată de înriurirea trupului, a materiei, a cărnei. Stilul scrierilor asemenea se spiritualizază, dacă ni se îngăduie astă expresie, țieal ajunge exagerat, necorect, plin de comparații bizare, aproape nebune. Concepțiunile artistice sînt pline de simbole, de alegorii. Artă în dorința ieii de a spiritualiză pănă la exagerare, în alergarea ieii după emanciparea sau mai bine zis după despărțirea absolută a sufletului de trup, ar vrea să ne deie imagini spiritualiste, lipsite de veri-ce substrat material; dar atare minune fiind cu desăvîrșire peste putință, dînsa tinde la simbolizare. Așă, de pildă, smerenia și lăcomia sînt două trăsături deosebite ale caracterului omenesc; pentru a le înfătoșă, scriitorul clasic ar luă un om cu aceste însușiri și l'ar reprezentă. Artistul din veacul de mijloc înse, ar dori să înfătoșeze aceste două însușiri, una o virtute, alta un vîțiu, în pura lor spiritualitate, făcînd abstracție de trup, acest lucru fiind nefiresc, ci cu totul peste putință, artistul aleargă după simbole și așa smerenia o va reprezentă pri'ntr'o oaie, de pildă, țieară lăcomia prin o lupoaică. În întăiul cînt din Ieadul lui Dante avem următoarea scenă: Poietul se rătăcește într'o pădure, caută o țieșire, dar nu găsește. În drumul său zărește o colină păzită de trei animale, o panteră, un leu și o lupoaică.

După comentatori pădurea ție simbolul nefericitei patrie a poietului, colina însamnă tendința ieii cătră o stare mai fericită; țieară pantera, leul și lupoaica sînt desfrînarea, ambiția și zgîrcenia.

„Călătoriale aventuroase ale unui erou, au și însemnare exo-

terică, semnificînd, de pildă, drumul aventuros al vieții în genere; zmaul învins iese păcatul; pomul de migdale care trimite din depărtare parfumul său călătorinului iese treimea, D-zeu tatăl, D-zeu fiul și D-zeu duhul sfînt, cari în acela-și timp fac unul, dupre cum partea cărnosă, coaja și sîmburele formează migdala“.

Cînd Homer descrie armele unui ăerou, ăel le descrie cum sînt, ne spune și care cît prețuește, adegă un număr mai mare ori mai mic de capete de vite; dar cînd un călugăr din veacul de mijloc descrie în pozeziile sale, haănele maăcei domnului, apoi putem fi siguri că ăel prin haănele acelea înțelege atătea virtuți, că o anmită însemnare iese ascunsă sub aceste sfinte veșminte ale prea curatei fecioare Marica, care de oare-ce fiul iese sîmburele migdalei, ăea, cu drept cuvînt, ăe cîntată ca floarea pomului“ *),

Le ușor de înțeles ce încordare a imaginației trebuie să pricinuească astă tendință de spiritualizare la extrem. La Dante această spiritualizare extremă a imaginației produse cîte-o dată niște tablouri sublime, cu toate că și la dînsul se simt într'un chip neplăcut multe ciudățenii de ale ăei; la alții înse ajungea la adevărată nebunie, la o destrăbălare a închipuirei, care prin extravaganțele ăei ucideă arta, dîndu ne în loc de producții artistice, creații izvorite din creeri exaltați de friguri, documente pentru psihiatrie. Absurda aspirație a înnălțării morale prin idealizarea spiritului, prin emanciparea spiritului de materie și nemicierea acesteia din urmă; această absurdă tendință a avut de urmare uciderea tocmai a spiritului și decăderea uneia din cele mai sublime producțiuni ale sale, a artei.

Se înțelege că tot acela-și caracter esențial se găsește nu numai în literatură, dar și'n alte ramuri de producții artistice, de pildă în pictură. Și pictorii tind cătră spiritualizarea artei lor. Și ăei ar dori să zugrăvească virtuți și viți spiritualizate, să zugrăvească ăubirea sau ura pură, lipsită de îmbrăcăminte trupească. Neputința de a împlini dorința lor, îi face să-și umplă tablourile cu simbole.

*) . Heine loc. cit.

Să-și închipuie cine vă ce feliu de pictură poate fi aceea, cînd puterile sufletești ale artistului vor fi încordate nu pentru a zugrăvi bine și frumos cutare orî cutare parte a tabloului, ci pentru exprimarea cît se poate mai înfîlcită a simbolurilor.

Artele plastice, ca pictura și sculptura, sînt mai puțin de cît orî care altă ramură artistică, primitoare pentru spiritualizare și simbolizare exagerată; și de aceea îele au și suferit mai mult. Epoca despre care vorbim a dat un poiet genial, pe Dante; a născut un poiet cu mare talent, pe Petrarca; dar n'a produs nici un sculptor, nici un pictor genial. Ca și literatura poietică, pictura a fost nu numai înfățășătoarea spiritualismului idealizat, dar și exprimătoare vrăjmășiei în potriva materiei. „Din această pricină, zice Heine, se văd în sculptură și pictură teme dezgustătoare; scene de mucenieie, răstigniri, agonia sfinților, nemicirea trupului. Inse-și subiectele îerau un motiv pentru sculptură. Si cînd priveșc statuele lor oftigoase cu capete strîmbe și evlaviosse, cu brațe lungi și subțiri, cu picioare uscate de slabe, acele statui spăriate și învălitate în niște veșminte stingace, cari cu toate par menite să înfățoșeze înfrînarea creștinească și lepădarea de simțuri mă cuprinde o milă nespusă pentru artiștii de pe acele vremuri. Pictorii în această privință au fost mai fericiți, de oare ce colorile materialul cu carere prezentau, prin calitatea lor și putința de a lumina și a umbri cu dînsele, nu se împotriveau atîta de grozav spiritualismului, precum se împotriveau marmura, materialul sculptorilor; cu toate acestea și dînșii au fost siliți să încarce rebdătoarea pînză cu cele mai înfricoșate scene de suferință. Și'n adevăr cînd privești o galerie de tablouri în care nu vezi de cît scene de sînge împilare și deosebite apoi îți vine să crezi că artiștii de atunci au zugrăvit aceste tablouri anume pentru galeria vre-unui călău“*).

Arhitectura a suferit mai puțin de cît pictura și sculptura: ba în astă privință, veacul de mijloc ne-a dat modele minunate.

*) Heine.

Arhitectura din veacul de mijloc a avut același caracter ca și celelalte arte, după cum în genere toate manifestațiile vieții de atunci armonizau de minune unele cu altele. În arhitectură se arată aceeași tendință parabolică ca și în poezie. Intrând azi într-o catedrală veche nici nu bănuim însemnarea exoterică a simboliceii Iei de piatră. Numaî impresia generală pătrunde de-a dreptul în spiritul nostru. Noi simțim aici înălțarea spiritului și zdrobirea trupului. Chiar launtru catedralei iese golul crucei și ne mișcăm aici în însăși unelta martiriului; ferestrele colorate aruncă asupra-ne o lumină roșie și verde ca picături de sânge și de venin; cîntecele de agonie ne înneacă; picioarele noastre calcă peste pietre de mormînt și putregaiu; ȋeară duhul nostru, ca și stîlpii cei colosalî, tinde în văzduh, zmulgîndu-se cu durere din trup, care ca o haînă obositoare cade spre pămînt, Cînd acele uriașe clădiri, acele catedrale gotice, le privim din afară, cînd le vedem executate atît de aieric, atît de fin înpodobite și străvezii în cît și se par horbotă de Brabant, lucrată în marmoră, numaî atunci simțim puterea grozavă a aceluî timp, care a știut să stăpînească chiar piatră până într'atîta în cît, deși una din cele mai tari materii, ȋea și se arată ca un spectru însuflețit și ast feliu ȋeste expresia spiritualismului creștin“.*)

Același lucru se va observa la toate producțiile spiritului omenesc, în filosofie, în religie. În filosofie domnește o scolastică aridă, mistică și teologică; în religie domnește spiritualismul, cel mai desfrînat un fanatism selbatec și o ură neîmpăcată în po-triva materiei. Aice sîntem nevoiți să facem o digresiune pentru a înlătura o mare neînțelegere.

Spiritualismul bolnăvicioș din veacul de mijloc nu trebuie amestecat cu alt soi de spiritualism, cu totul de altă ordine.

Cînd Prometheus al lui Eschyl, legat de Zeus, cu lanțuri pe o stîncă din Caucaz, răspunde la toate amenințările prin cuvintele:

*) Heine.

Bine, lovească! Mă aștept la toate din partea lui Zeus“. Cînd acela-și Prometheus răspunde la toate amenințările și ademenirile lui Hermes, trimesul lui Zeus, prin următoarele cuvinte pline de energie selbatecă și de-o mîndrie înaltă: „Ieu, să simt frica! Ieu să tremur înaintea zeilor noi! Nu crede asemenea lucru. Pe înjositoarea ta slujbă, nici o dinioară, să știi bine, n'ași vroi să schimb soarta mea jalnică. Mai bine să zac pe-această stîncă de cît să am de tată pe Zeus și să fiu sluga lui supusă“.

Aceste cuvinte sînt pline de un spiritualism înalt.

Cînd Prometheus al lui Goethe, plin de mîndrie, zice lui Zeus fulgerătoriu, înfricoșatului stăpîn a tot ce există:

„Ich dich ehren? Wofür?
hast du die schmerzen gelindert
Ie des beladenen?
hast du die Thränen gestillet
Ie des geängsteten?“*)

Apoi aceasta ie expresia unui spirit mare, espresia unui spiritualism pe atît de înalt pe cît și de umanitar.

Cînd Prometheus al lui Shelley, legat cu lanțuri de o stîncă din Caucaz și supus celor mai neînchipuite torturi, provoacă prin vorbe mîndre și disprețuitoare pe chinătoriu său:

„Dușmane, nu-mi pasă de tine! Cu mintea liniștită și statornică te chem să-ți încerci în potruva mea tot ce poți să-mi faci, îngrozitoriu tiran al zeilor și al neamului omenesc; numai o singură ființă iese pe care nu vei spune-o. Fă să ploaie decî asupra mea toate nenorocirile, relele groznice și spaîma aiurătoare, schimbă unul după altul gerul și focul pentru a-mi roade măruntaiele Ah! Fă ce poți mai grozav! Iești a tot puternic. Ți-am dat stăpînire peste toate cele afară de peste mine și asupra vroinței mele“.

*) Ieu să te onorez? Pentru ce? Ogoiat'ai vre-o dată durerile celui apăsător? Uscat'ai vre-o dată lacrimile celui ce suferă?

Cînd Prometheus aruncă furiilor, cari trebuie să-l sfășie, cuvinte pline de mîndrie și de nepăsare :

„Durerea iese elementul mîeu, ca ura al tău. Sfășiați-mă, acuma, nu-mi pasă“.

Aceasta ie expresie celui mai înalt spiritualism, celui mai mare triumf al spiritului asupra cărnei; dar între acest spiritualism pe care l'am putea numi prometheean și între spiritualismul creștinesc din veacul de mijloc ie o prăpastie. Cel di'ntăiu ie rezultatul unei lupte uriașe din care spiritul a ieșit învingătoriu, dar în adevăr iel ie învinsul. Cel di'ntăiu presupune în om o voință de fier, o conștiință limpede, posesiunea tuturor facultăților intelectuale și morale; cel de al doilea presupune din potrivă o voință slabă, moale, o conștiință întunecată, lipsa sau mai bine zis nestăpînirea pe facultățile intelectuale și morale.

Prometheus nu caută dureri, nu dorește chinuri; acesta nu-î scopul său. Scopul său ie cît se poate de utilitare și de materialist. Scopul său ie să deie oamenilor focul, acela foc sînt, împrăștietoriul de lumină și căldură; și dacă ar putea ajunge ținta sa sublimă fără chinuri, fără suferințe, iel de sigur ar fi foarte fericit. Dar dacă nu se poate; dacă în drumul său va întîlni piedecî formidable, dacă pentru izbînda lui se cere luptă, jertfă, martiriul chîiar, atunci, o! atunci Prometheus va ști să puie în fața vrăjmașului un pîept de oțel, o voință de fier; va ști să sufără cu mîndrie, fără a se plînge, torturile cele mai îngrozitoare. Dar, încă o dată, nu durerile le cată dînsul; chinurile îndurate sînt un mijloc cu totul pentru alt scop.

Aschetul din veacul de mijloc înse caută durerea pentru durere, și suferința, nemicirea trupului ie ținta sa. Iel nu numai că n'ar fură focul de la Zeus, pentru a-l da oamenilor, ci, de i-ar stă prin putință, ar turnă apă peste foc, ar suflă în lumină pentru a o stinge ca pe una ce slujește pentru fericirea pămîntească a omeniei. Idealul său ie suferința pentru suferință, țelul său ie durerea pentru durere.

Între triumful spiritului prometheean și triumful spiritului

creștin din veacul de mijloc iese aceea-și deosebire ca și între un om pe deplin stăpîn asupra facultăților sale intelectuale, cari face o faptă mare, și între o hipnotică, care face aceea-și faptă, dar sub înriurirea voinței hypnotizătorului. În întâlul caz se cere pentru executarea faptului un erou; în al doilea o femeie slabă, nervoasă și poate chiar cretină. Spiritualismul lui, Prometheus în expresia lui cea mai simplă, cum să arată în „Prometheus lăncuit“ al lui Eschyle, caracterizază arta greacă, se manifestă în tragediile lui Eschyle, Sophocle și Euripide; spiritualismul veacului de mijloc se va areta în arta veacului de mijloc. Fi-rește că vorbind despre manifestațiile spiritului unei epoce, înțelegem tendința generală a acelei epoce; admitem înse și excepții. Și ca excepție se poate ca spiritualismul prometheean să se fi manifestat și în veacul de mijloc ca și spiritualismul creștin în societatea antică. Noi vorbim înse, repetăm, de tendințele generale ale unei epoce, țieară nu de excepții.

Trebuie să spunem cîte-vă cuvinte asupra unei chestii foarte însemnate, păstrîndu-ne dreptul de a vorbi altă dată mai pe larg. Vroim să vorbim de înriurirea religiei asupra artei din veacul de mijloc. De obicei se socoate arta romantică ca un product al creștinismului. După Michelet ori după Heine creștinismul, caracterul creștinismului, hotărește caracterul artei; și tot creștinismului se datorește căderea artei în veacul de mijloc. Această părere o credem greșită. Religiea, ca și arta, iese un product al spiritului omenesc și amîndouă sînt determinate prin mediul natural și mai ales economico-social. Religiea și arta sînt decî determinate de acela-și factor, dar iele nu se determină una pe alta. Creștinismul ne dă niște forme goale, al căroră conținut iese dat de mediul natural și cu deosebire de cel economico-social. Creștinismul nu iese, după esența sa, nici fanatic, nici mistic, crud sau neuman, duple cum a fost în veacul de mijloc; nici esențialmente umanitar precum s'a aretat la începutul dezvoltărei sale. Caracterul, conținutul creștinismului, atîrnă de mediul istoric încunjurătoriu.

„Creștinismul, zic Lange, în Istoria materialismului vol I pag.

313, a fost propeveduit ca religia celor seraci și nenorociți; dar prin o prefacere cîudată de principii, a ajuns astăzi religia la care țin cei cari privesc serăcimea și nefericirea ca o întemeiere dumnezească și veșnică în starea actuală, și cărora această instituție dumnezească le place cu atîta mai mult cu cît ȳea ȳeste temeliea naturală a stărei lor privilegiate“.

Ceea ce se pare curios lui Lange, noua ni se arată ca un lucru foarte natural și de ȳnteles. Religia se mlădiează și se schimbă după condițiile istorice, păstrînd în lungul șir al veacurilor numai numele; prefăcînd ȳnse cu desăvîrșire conținutul, esența sa. Intre religia creștină din veacul de mijloc, cu fanatismul ȳei exagerat, cu ȳnquiziția și arderea ereticilor pentru mai marea glorie a lui D-zeu, și ȳntre religia creștino-burgheză modernă ȳe atît de mare deosebire, ȳn cît s'ar pnteă cu drept cuvînt socoti ca două religii deosebite. Așa dară nu caracterul ȳnherent religiei creștine a hotărit caracterul și decăderea artei, ci condițiile istorice hotăresc caracterul amăndurora. Ceea ce mai ales duce la greșeli ȳe urmatoriul fapt:

Cînd două fenomene, efecte, au aceeași cauză, sînt determinate de aceeași pricină, ȳele vor avea cam aceeași calitate esențiale și tocmai acest fapt va ȳnlesni confuziea; se va luă adecă unul din aceste efecte drept cauza celuilalt. Așa de pildă aceeași cauze istorice, ~~năvălirea barbarilor~~, distrugerea imperiului roman cu toată cultura antică, stabilirea ȳntoemirei feudale cu tot aparatul ȳei politic și economico-social, au fost pricinile determinătoare ale caracterului religiei cît și artei din veacul de mijloc. Atît una cît și alta au ajuns, precum am văzut, exagerat de spiritualiste, mistice, vrăjmașe neȳmpăcate ale materiei, etc. Un observatoriū neadîncind ȳn destul chestiea și gășind ȳn veacul de mijloc misticism și spiritualism exagerat ca trăsături caracteristice ale religiei și artei, va fi pornit să facă ȳncheerea că misticismul și spiritualismul artei sînt efectele misticismului și spiritualismului religiei. Aceasta, o repetăm, ȳe o greșală. Marea poiemă indi-

eană Ramayana ȳe romantică, ȳea are acelea-și caractere esențiale, ȳnherente artei romantice; acela și lucru trebuie de spus de arta Persiei; marea poezie a genialului Firdusi ȳe romantică. Și cu toate acestea nici ȳn India, nici ȳn Persia n'a existat religia creștină.

Lange zice că simțimentele și concepțiunile estetice și religioase au **probabil** acela-și izvor. Un cuvânt mai mult pentru teza noastră. Artă și religia, fiind produse ale spiritului omenesc, pot să aibă aceea-și cauză hotăritoare, nu sânt ȳnse pricinile hotăritoare una alteia. Se ȳnțelege că nu negăm cu totul influența religiei asupra artei, ȳnriurirea ȳei ȳe vădită; cum de altă parte și artă poate să aibă influința asupra religiei: fenomenele produse de acelea-și pricină au ȳnriurire unul asupra celuilalt. Ceea ce negăm ȳe că religia ar trebui să fie privită ca o pricină hotăritoare, exclusivă a artei. Această detronare a religiei ca factor social hotăritoriu ȳe de mare ȳnsemnătate ȳn istorie și Sociologie, ȳeste ȳnse ȳnsemnată și ȳn Estetică. Căci acel care, după Heine, ar studia artă romantică din veacul de mijloc, privind-o ca efectul religiei, ar fi expus multor greșeli.

Și acuma putem ȳn puține vorbe, ȳnse cu mai multă siguranță de a fi ȳnțeleși, să rezumăm principalele trăsături caracteristice ale clasicismului și romantismului. Clasicismul antic a fost materialist, cîte o dată exagerat de materialist; ȳel ȳnfătoșă relațiile materialiste ale omului cu natura și ale oamenilor ȳntre dȳnși; ȳel ajungea cîte o dată departe, pȳn a fi expresia armoniei d'ȳntre corp și suflet.

De aice acea putere, sănătate, liniște, seninătate; acel firesc și acea identitate ȳntre plăzmirile artistului și ideile lui. Romanticismul a fost spiritualist, exagerat de spiritualist, ȳel ȳnfătoșă relațiile spiritualiste ale omului cu natura și ale oamenilor ȳntre dȳnși, exprimă nearmonia corpului și a spiritului, idealizarea sufletului și nemicirea trupului. De, aice acel nefiresc, acea slăbiciune, neliniște, ȳntunecime, durere, exaltare, martirizare; de aice acea neidentitate ȳntre plăzmirile artistului și ideile sale (voind să ne arete lăcomia, zugrăvea

o lupoaică); de aice acea simbolizare, alegoriile și cîudățeniile de tot soiul, cari caracterizază romantismul.

Atît clasicismul cit și romantismul își au obîrșiea, își găsesc explicarea, în mediul natural, în mediul economico-social al epocelor corespunzătoare.

I. GHEREA.

Sie-și

Nu-ți trudi zădarnic mintea
Pe pământ inimă nu-î;
Se duc toți făr' de pă sare,
Jalea ta'n zadar le-o spuî.

Mii de gânduri zbuciumate
Pot să ard' a tale tîmple,
Jalnicul pustiu din suflet
Lumea 'ntreagă nu țîl împle.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Iea pășeste-aceea-și cale
Și-î tot iea în alte vremuri,
Pentru tine să-și oprească
Mers și vieață...? De ce tremurî

Și-ți trudești zădarnic mintea?...
Pe pământ inimă nu-î;
Lumea trece 'n nepăsare
Jalea ta'n zadar î-o spuî.

1888 Iunie.

C. GR. GHEORGHIU.

În Crîng

Se iubeau; și farmecul căsniciei sporise dragostea lor. Lu-ați de-un an, par'că ȳerau de ȳeri; și depărtați de lume duceau traiu fericit, trăeau raiul pe pămînt. Din zi în zi se pricepeau mai bine, dezlegînd taĳna sufletelor lor, gîcindu-și pofta, gîcindu-și gîndul, dezvălîndu-și ascunsul inimilor. Ceasuri, zile 'ntregi rătăceau pîerduți, strinși la olaltă, pe maluri de riulețe, prin dumbrăvi îmbălsămate și vieața le părea tot mai bună, traiul tot mai dulce și se iubeau, se iubeau tot mai mult.

Ieră luna Maiu.

Zorile mijeau, imbujorînd creasta culmelor depărtate, stelele, de straja nopței oposite, clipeau mai des, rînd pe rînd stîngîndu-se, rouă mare și bogată umezea frunzișul și ȳearba din poĳene.

Teii și fagiĳ, neclintii, aromeau beți de mireasma dumbrăvei și farmecul zorilor, singuri plopii zglobii clătinau frunzișul fraget și ne-astîmpărat.

Vînt nicĳ cît în casă, liniște ca în mormînt.

La doi pași di'ntro poĳeană, în desișul teilor resări un țîrîit de păsărică, . . . un cînt taĳnic, duĳos și migălit, cînt de dragoste. Și lin și dulce curgeă graiul păsereșe, farmecu-ȳ te momea, te'nvăluea robîndu-ȳ auz și gînd.

Un bătut de aripă mișcă în frunze și alt cânt porni alături; cânt puternic, mai hotărît, mai ghibaciū și întetât. În ȳel deslușeaȳ mai lesne focul dragosteȳ vrăjit de farmecul primăverei și al demineȳei, de mireasma florilor. O gamă lungă, vioaie și n-drăzneată, o poroncă! frînse cântul.

Și întâȳea păsăruică începu din nou. Cîntu-ȳ ȳeră desnădăjduit, dar aprins, limpede și des, ragăminte caldă, jurămint de dragoste vecinică, un cânt lin, tremurat, pătimaș, plin de doruri și simȳiri netrăite. Și mai lin, mai lin, tot mai dulce și mai rugătoriu ȳși moaȳe cântul, cum se moaȳe glasu'n lacrimi, ȳși moaȳe cântul ca într'un suspin și tăcu.

Fără vuȳet soȳii ȳntrară sub desiu, cercetînd din ochi frunzișul taȳnic și umbros.

În doi teȳ naltȳ și deșȳ la frunze, cîntăreȳii stau și cată țintă la un frasen vecin. În ȳel, pe-o creangă naltă, păsăruică 'ndrăgită par'că-ascultă și n'ascultă cîte i se'nșiră, cîte i se spun, ridică, bate din aripă, ȳncreȳește penele, se scutură și cu pliscul ȳși cȳugulește puful....

Și cântul dragosteȳ ține una, ține hojma, cînd unul, cînd altul, din ce în ce mai aprins și mai ȳnflăcărat; dar ȳea, slăvita, la ȳel par'că nu cată, de ȳel nu-ȳ pasă, ne-aude ne-avede, ȳmpietrită și nepăsătoare, ca necuprinsă de pojarul dragosteȳ, de farmecul primăverei și al demineȳei, de mireasma florilor.

Acum din nou ȳe cel di'ntăiu; dar țglasul tremură și cântul zvîenește; se străvede simȳul puternic și focul ce'l arde, pojarul ce'l mistuȳe, crenguȳa subțire se clatenă sub picioarele ce o string.

Celălalt nu-l lasă'n pace, ȳi dă zor într'una, țȳrȳie ascuțit, luătoriu în ris, batjocoritoriu și-ȳ taȳe mereu cântul....

Dar vecinic ochii țintă la creanga naltă din frasenuȳ vecin, dornic așteaptă un țȳrȳit,.... semă gingaș, și s'ar duce glonte;

dar paserea tace, paserea-î mută, își scutură penele și ciugulește puful.

Glasul din ce în ce mai deznădăjduit se'nnalță pripit și rugătoriū; făgăduinți nebune, jurăminte, geaba-s toate, paserea tace, paserea-î mută, își scutură penele și ciugulește puful.

Glasul se moaie, se suie ȳeară, ține una lung, lung, jalnic, sfășietoriū; dar cîntul se curmă ca din senin, scurt și nesfirșit, frunzișul foșnește și greoaie, lovită de crengi, bătută de frunze paserea cade în ȳearba udă cu aripele întinse, ochii stecloși și pliscul deschis. ȳeră moartă!

Protivnicul vesel saltă, țîrfind de bucurie, din creangă 'n creangă zboară 'n frasen. și țîrfitul păserei nemiloase respunde acum voios.

Soții se cutremură și sub gene lacrimi resăr. In ochi își cată și un gînd nebun prin minți le trece, din ochi se 'nțeleg și le ȳe sila și scribă că s'au priceput, le ȳe silă și rușine de ast gînd.

— Așa ȳera să fie dacă ȳel murea?... Iubea pe altul?..... L'ar fi uitat?!...

Iea-î jignită, în inimă o doare, dar îi ȳe milă de suferința și chinul lui.

Din ochi îl pricepe, din inimă-l ȳeartă, în brațe-î cade și-un lung sărut aprins și pătimaș strivește gîndul reu.... Cu pași lini, strinși la olaltă, ȳei trec prin crîngul verde, trec voioși, beți de farmecul primăverei și al demineței, de mireasma florilor, beți de farmecul dragosteî curate.

Iear sub teiū, lîngă poieană, pe ȳearba udă, cu aripele întinse, ochii stecloși și pliscul deschis, paserea moartă, remîne părăsită, pe veci uitată.

Poveste Veche

(după H. Heine)

Ieră o dată un împărat
Sătul și gîrbovit de trai
Și cînd să moară s'a 'nsurat
Cu'o fată mîndr'a unui crai

Dar rochiile-î de mătășă
I-le ducea de di'napoi
Iubitul ieî copil din casă
Un făt frumos cu ochi vioi.

Știi cîntecul pîn' la sfîrșit?
Ie vechiū și plin de îtristare:
Pe amîndoî i-a omorit
Iubirea lor atît de mare.

O. CARP.

CORESPONDENȚA.

- C. I. D.** *Iași* Cu părere de reu, dar nu se poate; trimeteți altele.
- R. Lau.** *Botoșani* Multă ușurință la versificare; dar subiecte mai nouă și mai multă originalitate nu ar strica de loc.
- C. V.** *Petricani* ?
- D. J.** *București* „Cunoaștilor voi rideți de figura mea bizară
Rideți, rideți, nu cunoașteți ce-î a suferinței pară.
N'ați gustat-o nici odată ca amarul îei să-l știți
Nici *de o sută de ori* de foame *peste zi* voi nu muriți!!!!!!
.
Ce se mai înșir atâtea cînd o spun la surdo-muți
Buni să-î îei din astă lume și în îead ca să-î permuți“.
- M. L.** *Săveni* Ideie îeste, dar schițarea fără vlagă.
- Țar.** *Constanța* Trimeteți mai multe, atunci vom alege.
- El. A.** *Huși* Aveți bogate cunoștinți mitologice dar talent poetic nici cum.—In 144 de stihuri nici unul de samă.

- Hidalgo** „Cum să crezi în fericire?” ȳe slabă. „Unui bătrân.” publicabilă; dar trimeteți numele sau un pseudonim nu așa de spaniolesc.
- A. T. Isth Bacău** „Popilor.” ȳe rea. — „Și totu-și”, oare-și care originalitate. In amîndouă neghibăcie.
Cetiți pe Eminescu și Vlăhuța și.... scrieți mai românește.
- P. M. Roman** Cu părere de reu... Nu ȳe în chemarea revistei noastre.
- G. O. B.** Aceasta ȳe cea mai bună din toate poeziele Dv? ... credem în „competența” Dv; dar nu putem publica.
- Carol.** Nu.
- B. N.**? Terinte ride și leica bate.
- Astra. București** Porcării nu putem publica, vedeți la gazetele boierești.... „Epoca” ori „Independance Roumaine”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REDAȚIEA.

BIBLIOGRAFIE

Ion Adam *Versuri și proză*. 1 vol in 8°. 100 pag. Tip. A. Goldner. Folticeni. 1888.

G. I. Roșu. *Elemente de aritmetica raționată*, curs propus la școala de fii de militari din Iași. partea I-a vol în 8°, 296 pag. Tip.-lit, H. Goldner. Iași 1887.

G. T. Buzoianu. *România și țările vecine*. 1 vol. în 8°, mic V, 428 pag. Tip-lit națională R și I. Samitca, Craiova, 1887.

G. T. Buzoianu. *Schițe geografice, Carpații Români*, scara $\frac{1}{300000}$, prelucrate după harta institutului geografic din Viena, 17 planșe mari. Tip.-lit. națională R și I. Samitca Craiova. 1887.

V. M. Burlă, *Carte de exerciție latine pentru clasa întâia gimnazială*. Ed. a doua complectată și corectată, 1 broș. în 8° IV. 83 pag. Tip. națională, strada Alexandri 11 Iași 1888.

G. Otremba, G. Socor et. V. Negel. *Sur la conjonctivite Epidémique* qui a sévi à Iassy dans le courant de l'année 1887. 1 broș. in 16° cu figură în text. Extrasă din „Buletinul societății de medică și de naturaliști“. Tip. națională. Iassy 1888.

Alexandru Philippide. *Introducere în istoria limbei și literaturii Române*. 1 vol. în 8° 242 pag. Tip. națională. strada Alexandri. Iași 1888.

Sofica Nădejde. *O iubire la țară*, dramă în trei acte și 3 tablouri. Extrasă din „Contemporanul“ 1 broș. în 8° 76 pag. Tip. D, Gheorghiu, lucrătorii asociați-str. Ipsilant. Iași 1888.

Mihail Canianu. *Poezii populare*, culese și publicate întocmai cum se zic. vol. in 8° XV. 270 pag. Ed. „Librăriei fraților Șaraga“. Tip. națională Iași 1888.

C. Măroilescu, Gh. Pancu, V. Athanasiu, A. Densușianu. *Manuală de geografie*, pentru trebuința școalelor primare 1 vol. in 8° mic. V. 203 pag. Tip. Romîună. Bîrlad. 1888.

Constantin Tineu. *Noțiuni elementare de geografie generală* pentru usul clasei a III-a și IV-a primară. Ed. a II-a corectată. 1 vol. in 8° mic. 116 pag. Tip.-lit H. Goldner Iași 1887.

Sabba Ștefănescu. *Memoriu relativ la geologia județului Mehedinți* 1 vol. in 8° Romănește și franțuzește, cu figuri, 167 pag. Stab. grafic Sococ etc. Teclu. București 1888.
